

ELS PROGRAMES DE FORMACIÓ I INSERCIÓ I LES ADMINISTRACIONS LOCALS

Z E R O A B A N D O N A M E N T

Primera edició: gener de 2024

Autoria: Francesc Colomé, Xavier Farriols, Josep Francí i Oriol Homs

Edició: Fundació Bofill i Bonal·letra Alcompàs

Cap de publicacions: Anna Sadurní

Cap de projectes: Elena Sintès

Disseny de la coberta: Anythink

Disseny i maquetació: Mercè Montané

© Fundació Jaume Bofill, 2024

Girona, 34, interior

08010 Barcelona

fbofill@fbofill.cat

<http://www.fundaciobofill.cat>

Creiem que el coneixement s'ha de compartir. Per això fem servir una llicència Creative Commons **Reconeixement 4.0 Internacional (CC BY 4.0)**, llevat que en algun material indiquem el contrari. Us animem a copiar, redistribuir, remesclar o transformar i crear els continguts propis d'aquesta publicació, per a qualsevol finalitat, inclosa la comercial. Només us demanem que reconegueu l'autoria de la creació original.

Amb el suport de:

ÍNDEX

Resum executiu	4
Introducció	13
Els Programes de Formació i Inserció (PFI): antecedents i característiques	15
Antecedents i evolució dels PFI	15
Característiques educatives dels PFI	19
Modalitats	23
Agents, administracions implicades i fonts de finançament	26
Dades bàsiques sobre els PFI en l'actualitat	28
La situació a Catalunya	28
Especificitats de la província de Barcelona	46
La incidència de les administracions locals en els PFI: el cas de la província de Barcelona	52
PTT: oferta 2022-23	54
El suport de la Diputació de Barcelona	56
Detecció de necessitats i planificació de l'oferta	60
Coordinació, seguiment i avaluació	61
Una estructura inestable	62
Certificat enfront de Graduat: el pecat original	62
Un encaix feble en el sistema educatiu	65
El model de finançament no aporta estabilitat	66
Una oferta en creixement, però amb problemes d'eficiència interna	67
Una xarxa institucional poc aprofitada	69
Proposta de mesures i accions	71
Una opció de formació professionalitzadora per als no graduats de l'ESO	71
Una nova configuració dels Programes de Formació i Inserció	73
Xarxes de cooperació local, la clau de volta d'una nova etapa	77
Millorar la taxa de graduació	78
Estabilitzar el sistema de finançament i mantenir el creixement de l'oferta	80
Promoure el debat sobre la doble sortida de l'ESO	80
Bibliografia	81

RESUM EXECUTIU

Aquest estudi fa una anàlisi en profunditat i detall dels anomenats Programes de Formació i Inserció (PFI), des dels seus antecedents fins a l'actualitat, i de la intervenció de les administracions locals de les comarques de Barcelona en la seva planificació i desenvolupament.

La LOGSE de l'any 1990 va establir l'ensenyament obligatori fins als 16 anys, de manera que situava la finalització de l'educació obligatòria en concordança amb l'inici de l'edat laboral. Es creava l'ESO (Ensenyament Secundari Obligatori) amb una doble titulació: Graduat per al jovent que assolía l'etapa i certificat per als que no l'aconseguien. Els primers podien prosseguir ensenyaments secundaris no obligatoris, Cicles Formatius de Grau Mitjà o Batxillerat. Els no graduats no hi podien accedir i restaven en una situació de baixa qualificació acadèmica (només estudis primaris) i nul·la capacitació professional. Per atendre aquest col·lectiu i oferir la possibilitat de superar aquesta barrera es varen crear els que aleshores s'anomenaven Programes de Garantia Social, com un recurs formatiu acadèmic i amb continguts professionalitzadors de caràcter voluntari. Les lleis educatives posteriors han mantingut aquesta garantia formativa per als no graduats, tot introduint-hi modificacions en la denominació i actualitzant-ne el contingut en funció dels canvis succeïts amb el pas dels anys. La seqüència d'aquestes actualitzacions és la següent:

- Programes de Garantia Social (PGS): LOGSE, 1990.
- Programes de Qualificació i Iniciació Professional (PQPI): LOE, 2006.
- Programes de Formació i Inserció (PFI): creats a Catalunya el 2014, a partir de la supressió dels PQPI per la LOMCE, promulgada el 2013.

La LOMCE va disposar també la Formació Professional Bàsica. Atès que aquesta se situa dintre de l'ensenyament obligatori, en concret en la segona etapa de l'ESO, i està prevista per a jovent menor de 16 anys, al nostre entendre no es pot considerar en propietat com a continuadora dels PQPI.

Amb l'aprovació de la LOMCE, l'administració catalana va establir els PFI com a programa marc que adaptava els objectius de la Llei a la realitat de Catalunya, tot recollint les millors experiències dels programes anteriors. Es fixava un programa, el PFI, integrat per tres modalitats:

- Plans de Transició al Treball (PTT).
- Programes d'Iniciació Professional (PIP).
- FIAP (Formació i Aprenentatge Professional).

Tres modalitats que tenen els mateixos objectius, estructura i continguts però són diversos en la seva organització, finançament i composició dels professors i formadors.

La responsabilitat d'organitzar aquests programes i dotar-los dels recursos necessaris correspon, des de la LOGSE, a l'administració educativa. Malgrat aquesta obligació legal, els programes post-ESO per als no graduats han patit durant molt temps, de bon tros massa, d'una consideració podria dir-se que secundària o perifèrica per part del Departament d'Educació (DE) pel que fa a la seva planificació, oferta de places i dotació de recursos. Ha costat molt de temps, més de 30 anys, assolir que la cobertura de l'oferta de PFI se situï prop del 70 % o 75 % de la demanda potencial de places. Tot i els increments dels darrers anys, és encara un grau insuficient.

Moltes de les administracions locals catalanes, malgrat la migradesa de les seves competències educatives, han estat força atentes i actives en relació amb els problemes del jovent no graduat. Molts ajuntaments han volgut cooperar amb el DE cercant vies d'intervenció i de participació en l'accés a la informació, detecció de necessitats, planificació de l'oferta i fins i tot (en el cas dels PTT i d'alguns PIP) en l'organització i provisió de places i recursos dels PFI al seu municipi. A les comarques barcelonines, la Diputació de Barcelona ha desenvolupat un rol de dinamització i suport actiu i permanent a les iniciatives de les administracions locals en aquest àmbit.

El caràcter alhora acadèmic i professionalitzador dels PFI es concreta amb la inclusió de continguts de formació general junt als de tipus professionalitzador. En aquest sentit, es conceben com un primer nivell de qualificació professional dins dels estudis d'FP i s'adscriuen a diferents famílies professionals —fins a 18— amb un total de 39 perfils diferents. Per tal de fer més entenedor el conjunt de l'oferta dels PFI, el Departament d'Educació (DE) està treballant per agrupar-los en 5 grans sectors professionals, cadascun dels quals dotat de continguts diversificats i d'un denominador comú per a tots els perfils.

L'estudi presenta una descripció detallada, quantitativa i qualitativa, de l'oferta de PFI en les seves diferents modalitats, i analitza la relació entre l'oferta de places i el nombre de jovent sense graduació. També n'avalua els resultats, en destaca els positius, en termes de continuïtat formativa i d'inserció professional assolida pel jovent que supera el curs, i en mostra també els negatius, entre els quals destaca l'encara preocupant xifra d'abandonaments existent.

Tota la informació recollida està degudament territorialitzada, i es fa una anàlisi exhaustiva en el cas de la província de Barcelona, per comarques i municipis, acompanyada de les referències corresponents a la participació de les administracions locals, els consells comarcals, els consorcis intermunicipals i la mateixa Diputació de Barcelona en els seus

diversos graus d'intervenció. L'estudi inclou una observació detallada de la modalitat PTT, en la qual els ajuntaments intervenen com a organitzadors dels programes de manera col·laborativa amb l'administració educativa.

Després de valorar l'evolució i la situació actual dels PFI, l'estudi es planteja quins són els seus punts febles i quines accions es poden emprendre per superar-los, i aporta la perspectiva de les administracions locals en aquesta tasca.

Els punts febles dels PFI

- **Una estructura inestable.** Malgrat la trajectòria ja llarga dels programes per al jovent no graduat en ESO, els PFI han tingut un camí tortuós i difícil per configurar-se com un recurs estable, adequat i suficient, capaç de satisfer la demanda potencial d'alumnes i d'abastar el conjunt de Catalunya. L'administració educativa ha trigat molt de temps a establir una oferta integrada en el conjunt d'ensenyaments secundaris i a configurar-la com un primer nivell de qualificació professional.
- **Certificat versus Graduat: el pecat original.** La doble sortida al final de l'ESO, graduat/certificat, ja va plantejar problemes de dimensionament en l'oferta de PGS. Aquesta situació no ha estat modificada per les lleis posteriors i el problema de dimensionament s'ha anat mantenint en les actualitzacions corresponents, primer PQPI i ara PFI. El manteniment d'unes taxes de jovent no graduat encara ara massa altes ha requerit la provisió de programes per atendre'l, sense que durant molts anys es disposés d'una oferta suficient per abastar el volum de necessitats existent.
- **Un encaix feble en el sistema educatiu.** Directament relacionat amb el fet anterior, els PFI i els seus precedents han constituït una espècie d'angle mort dintre del sistema educatiu. La seva definició més aviat etèria en les lleis educatives no ha afavorit un debat en profunditat capaç de crear un marc sòlid per als PFI. Aquest factor s'ha vist agreujat per l'escassa atenció dispensada per bona part de la comunitat educativa, amb excepcions destacades com ara l'interès i la implicació mostrada per molts ajuntaments. Aquesta combinació de febleses conceptuals i legals ha marcat una evolució dels PFI en la qual només han intervingut els implicats en la seva gestió sense trobar el suport del conjunt de l'administració educativa. El resultat ha estat una base normativa dèbil, una ordenació acadèmica erràtica i un encaix fràgil en el conjunt del sistema educatiu.

D'altra banda, les certificacions expedides pels PFI han tingut poc impacte en el mercat de treball. El seu petit nombre, en relació amb els joves que accedeixen per primer

cop al mercat de treball, i el fet de reflectir una qualificació bàsica han tendit a minimitzar-ne el valor a efectes laborals.

- **Les dificultats per establir el finançament.** El finançament d'aquests programes ha estat un dels problemes principals en la confecció i provisió de l'oferta des del seu origen ja llunyà. La dificultat per consolidar un finançament estable i suficient per part de l'administració educativa ha estat crònic fins als darrers cursos. Durant molt de temps, l'administració laboral, via Fons Social Europeu (FSE), va complementar en la mesura del possible l'aportació de recursos econòmics per cobrir l'oferta. Tot i l'esforç pressupostari del DE en els temps més recents, en especial a partir del 2019, resten encara força programes, uns 140 PIP autoritzats en el darrer curs, que han de cercar recursos aliens al DE per finançar-se. Tot i els avenços registrats darrerament, encara un 27 % de l'oferta pateix la incertesa de disposar dels recursos necessaris per materialitzar-se.

L'infr finançament va fer que durant molt de temps l'oferta de places fos força insuficient, amb una presència territorial molt desequilibrada. A més, la diversitat de fons de finançament condicionava la planificació, la gestió i fins i tot el calendari de realització dels programes, en funció dels diversos criteris administratius establerts per cada «finançador».

Un efecte col·lateral d'aquesta diversitat «funcional» dels programes fou sovint la dificultat per realitzar la difusió, comunicació i informació més adequada de l'oferta de programes en tots els territoris i per a tots els beneficiaris potencials.

Aquest dèficit ha estat qualificat força vegades com un dels problemes principals dels PFI per part de les administracions locals. També els tècnics locals consultats en l'elaboració d'aquest estudi han reiterat la necessitat de resoldre aquesta situació.

- **Una oferta en creixement però amb problemes d'eficiència interna.** Es pot constatar que el volum de l'oferta de PFI dels darrers anys ha pres una tendència positiva. Aquest fet, junt amb l'augment progressiu del nombre de graduats d'ESO i l'evolució demogràfica tendent a la reducció del nombre de joves en la societat catalana, apunta a un horitzó en el qual es puguin equilibrar i satisfer les necessitats de formació del jove no graduat en ESO. Amb tot, l'IDESCAT preveu que el descens de joves en el creixement vegetatiu sigui compensat amb escreix pel creixement migratori, amb la qual cosa caldrà seguir amb molt de detall la concreció d'aquestes previsions per tal d'ajustar l'oferta de PFI.

Persisteixen encara alguns desequilibris en zones metropolitanes i en comarques amb baixa densitat de població i més allunyades dels centres urbans que cal corregir

i resoldre. Tot i així, si l'esforç de l'oferta pública dels darrers anys es manté, la dimensió quantitativa dels PFI sembla en vies de solució.

Resta llavors encarar la dimensió qualitativa dels PFI. Les dades existents indiquen, d'una banda, que un de cada quatre alumnes abandona el PFI abans d'acabar el curs. D'altra banda, només el 57 % dels matriculats el supera. Són xifres força preocupants que demanen una reflexió i una intervenció urgent. Els motius d'aquests abandonaments poden ser tant de tipus econòmic —anar a treballar en una feina mal pagada i sovint sense contracte, però necessària per a l'economia familiar— o acadèmica —que la metodologia de certs PFI no sigui l'adequada per a alguns col·lectius de joves inscrits—. Dues situacions que requereixen solucions urgents per optimitzar l'eficàcia dels PFI i els recursos humans i materials esmerçats.

- **Una xarxa institucional poc aprofitada.** La participació de les administracions locals en els PFI, observada en conjunt, es pot qualificar de notable. Molts ajuntaments hi intervenen amb major o menor intensitat. Aquesta intervenció inclou diferents accions: aportar informació sobre les necessitats i recursos locals existents, col·laborar en la difusió i informació de l'oferta local i, en un nivell superior, implicar-se directament en la seva organització: cas dels PTT i d'alguns PIP d'iniciativa municipal.

A la província de Barcelona, la Diputació té un paper rellevant en la impulsió, suport i coordinació de la intervenció dels ajuntaments als PFI.

Aquesta cooperació de les administracions locals, tanmateix, no s'aprofita prou, segons manifesten els tècnics municipals consultats. Es troba a faltar la informació necessària, detallada, personalitzada si convé, que permeti mesurar i proveir l'oferta adequada en l'àmbit local. També pateixen, sovint, la dificultat per coordinar les iniciatives locals en el sector d'aquest jovent amb el treball dels centres educatius, tant públics com concertats. Valoren positivament la col·laboració amb el professorat, però lamenten que aquesta es produeixi només per la voluntat individual de les persones implicades. Creuen que l'administració educativa hauria de promoure i donar suport a la cooperació entre els centres i serveis locals, i facilitar una informació més precisa sobre la situació de l'alumnat.

Amb aquesta perspectiva, la participació municipal en les xarxes de coordinació i seguiment dels PFI creades pel DE podria aportar elements de millora tant en la confecció de l'oferta territorial de places com en el rendiment i resultats dels PFI. En definitiva, l'absència d'un marc de col·laboració entre l'administració educativa i els ajuntaments limita les capacitats de treball conjunt de caràcter institucional a les iniciatives de tipus personal que s'estableixin en el terreny entre el professorat i els tècnics locals.

Propostes de mesures i accions

- **Els PFI com a opció de formació professionalitzadora per als no graduats en ESO.** Els PFI no es poden concebre com una opció de caràcter principalment escolaritzador. Si es pretén activar la motivació i l'interès per l'educació i la formació del jovent no graduat, als 16 o 17 anys, cal vincular aquests programes amb la vida adulta i activa. El descobriment del món del treball i de les professions ha demostrat, tant aquí com arreu, la seva eficàcia per incentivar joves amb poca predisposició acadèmica. Més encara quan alguns, per necessitat econòmica familiar o personal, estan disposats a abandonar qualsevol formació per accedir a un treball, encara que sigui desqualificat, mal pagat i fins i tot sense contracte. Incloure el món del treball i l'empresa com a espai formatiu és un dels reptes principals per afavorir un aprenentatge significatiu i motivador per a aquesta tipologia de joves.

Pretendre allargar l'escolarització obligatòria fins als 18 anys tampoc no és un argument vàlid per configurar uns PFI «escolaritzadors». Més aviat actuaria en sentit contrari: podria incentivar entre aquest alumnat un abandonament prematur dels estudis encara superior a l'actual.

L'aproximació al món del treball i les professions, la realització de pràctiques en empreses i una intensa acció tutorial, d'orientació i acompanyament per part dels professors i formadors semblen actuacions més adaptades a les expectatives d'aquest jovent. En definitiva, qualsevol fórmula d'actualització dels PFI ha d'incloure combinacions entre estudis i feina, de la manera més adaptada possible a les característiques concretes —tant personals com territorials— dels joves.

- **Una nova configuració dels PFI.** Es proposen les mesures següents per a la plena consolidació dels PFI:
 - Culminar el seu encaix definitiu en el sistema d'FP, tot incloent-los en els mateixos procediments de planificació i gestió que la resta d'oferta d'FP.
 - Establir amb precisió els perfils professionals de referència per concretar l'oferta, definint especialitats que a partir d'un primer nivell de qualificació permetin el desenvolupament d'itineraris professionals a partir d'una oferta sectorial més polivalent.
 - Considerar les accions d'orientació i acompanyament com un component essencial, en peu d'igualtat amb les accions de formació.
 - Generalitzar la formació dual com un dels trets distintius dels PFI. Malgrat el seu baix índex actual als PFI, l'ampliació de la formació dual pot ser un atractiu molt important per a joves amb poc interès acadèmic. Incloure un tipus de contracte, amb bonificació si cal, per facilitar una primera experiència laboral que faciliti una posterior inserció plena al mercat de treball.

- Centrar plenament en l'administració educativa la responsabilitat del finançament, planificació, gestió i avaluació dels PFI, amb la col·laboració necessària i prevista en el finançament del sistema de les administracions locals per ajustar l'oferta al territori i a les seves necessitats i especificitats.
- **Les xarxes de cooperació local, factor clau per a una nova etapa.** Tot i les destacables experiències constatades, la intervenció municipal té encara marge de millora en aquest àmbit, a condició de resoldre alguns aspectes clau:
 - Disposar d'una informació detallada i personalitzada, si escau.
 - Coordinar les accions d'iniciativa municipal de lluita contra l'abandonament escolar prematur amb els instituts i centres educatius, en especial amb el professorat de 2n cicle d'ESO.
 - Desplegar un treball col·laboratiu entre centres i serveis locals capaç d'establir sinergies.
 - Coordinar de manera eficient la participació dels diferents serveis municipals: educació, joventut, serveis socials, promoció econòmica.
 - Establir aliances permanents, tant en l'àmbit institucional com en el territori. Promoure acords de cooperació estable entre el Departament d'Educació i les administracions locals que assegurin i donin contingut a tres elements essencials: Informació, Coordinació i Treball col·laboratiu.
- **Mantenir l'esforç de creixement de l'oferta.** Donar continuïtat al creixement de grups d'oferta pública ja registrats per als dos cursos anteriors. Caldria, almenys, assegurar un creixement anual de 25 grups públics (425 places) durant el proper quinquenni. Considerem que aquest seria el ritme necessari per tal d'acostar-se a la suficiència de l'oferta garantint, també, que la major part és oferta pública.

Caldria igualment augmentar el nombre de PIP autoritzats que reben subvenció. En l'actualitat aquesta subvenció la reben 50 empreses i entitats que imparteixen PIP autoritzats, i 140 grups en queden fora. Proposem incrementar la subvenció del Departament d'Educació en 20 grups anuals durant els propers 5 anys.

- **Millorar els resultats dels PFI.** La taxa de joves que superen els PFI, encara reduïda, mai superior al 60 % sobre el total d'inscrits, constitueix la feblesa principal dels PFI. El desenvolupament de les mesures exposades més amunt podria contribuir a millorar aquests resultats, tant pel que fa a la continuïtat formativa com a l'accés al mercat de treball. A més, hi ha algunes mesures complementàries que reforçarien la millora de la taxa de graduació dels PFI:

- Establir un programa de beques per fer front a despeses derivades del seguiment d'un PFI, especialment les que ocasiona la mobilitat.
 - Els augments d'oferta han de tenir molt present el factor territorial i servir per corregir els desequilibris que hem identificat en aquest informe.
 - Encara que sigui de manera gradual, es podria recuperar la ràtio de 15 alumnes per grup, que havia caracteritzat els PFI i els seus precedents.
 - Encarregar a les administracions locals —amb el finançament que correspongui— la definició d'itineraris formatius que vinculin els PFI amb les ofertes derivades dels programes que el SOC adreça als joves.
 - Potenciar la participació de centres que imparteixen PFI en iniciatives i programes d'abast europeu que obrin noves perspectives tant al professorat com a l'alumnat.
- **Estabilitzar el sistema de finançament.** Un altre aspecte clau és l'estabilitat financera dels PFI i la seva inclusió permanent en els pressupostos del Departament d'Educació. Partim de la base que els PFI són l'oferta de formació professionalitzadora per als qui no es graduen a l'ESO i que, com a tal oferta, formen part del conjunt d'FP inicial. Aquesta estabilitat del finançament hauria de servir per sostenir els creixements quantitius i qualitius que proposem per als PFI.
 - **Encaix en l'educació postobligatòria.** Hi hauria dues opcions per incloure els PFI en l'arquitectura de l'educació postobligatòria: concebre'ls com a FP de grau bàsic o buscar una alternativa jurídica que permetés aplicar amb menys obstacles les mesures que hem detallat. Descartem l'actual FP de grau bàsic per tal com és l'hereva de l'FP bàsica establerta per la LOMCE. Va néixer marcada per una intenció segregadora poc dissimulada. Malgrat les correccions introduïdes amb posterioritat, continua presentant riscos excessius d'afavorir pràctiques segregadores, particularment en centres que no tenen FP de grau mitjà i superior.

Per contra, la LOIFP ofereix alternatives que poden facilitar la plena incorporació dels PFI en l'estructura de l'FP. Preveu formacions postobligatòries de caràcter professional que permetin obtenir una acreditació, certificat o títol d'FP, que classifica en 5 graus. Els tres primers d'aquests graus —A, acreditació parcial de competència; B, certificat de competència; C, certificat professional— fan possible definir certificacions que, unides a la normativa ja vigent a Catalunya, donin als qui superin un PFI una certificació amb validesa laboral i acadèmica. Aquesta alternativa vertebrada al voltant de les opcions que dona la LOIFP permetria assolir la integració en el sistema d'FP que hem definit com a necessària per als PFI.

- Un darrer element a considerar és la conveniència de promoure un debat sobre la doble sortida de l'ESO que sens dubte afavorirà, en qualsevol supòsit, la plena integració dels PFI en el sistema educatiu i en el marc de la Formació Professional. Podria permetre, per posar un exemple, resoldre problemàtiques en creixement com la dels estudiants que han obtingut el Graduat de l'ESO amb dificultats, s'inscriuen en un cicle formatiu de grau mitjà i l'abandonen a causa de la fragilitat de les seves competències bàsiques, sense poder acollir-se a un PFI perquè tenen el Graduat en ESO.

El debat també ajudaria a avançar solucions al fet que l'abandonament dels estudis d'FP de grau mitjà i del batxillerat signifiqui que al mercat de treball només hi accedeixen persones amb la titulació de l'ESO. Potser si la disjuntiva al final de l'ESO no fos dicotòmica, aquesta qüestió admetria itineraris formatius més eficients. Val la pena, creiem, debatre-ho amb la profunditat que el cas demana.

INTRODUCCIÓ

Els Programes de Formació i Inserció (PFI) són una realitat incòmoda del sistema educatiu. Concretament allò que en acabar l'escolarització obligatòria s'ofereix als qui, per raons molt diverses, no han arribat a assolir els estàndards que faciliten la graduació. Però no formen part d'una etapa estructurada de l'oferta d'educació secundària postobligatòria, com poden ser la Formació Professional de Grau Mitjà o el Batxillerat. Són una altra cosa, molt més «líquida» i poc estructurada. Massa sovint es pot tenir la impressió que constitueixen una oferta mínima per a un problema gran que el sistema educatiu no sap com afrontar i, menys encara, com resoldre.

L'objectiu d'aquest informe és fer front a aquesta incomoditat i posar una mica de llum en un tema sobre el qual se sol passar de puntetes. Hem volgut, d'una banda, fer una presentació genèrica de la situació actual dels PFI a tot Catalunya, focalitzant-nos especialment en la província de Barcelona, atès el major relleu de les funcions que les administracions locals d'aquesta demarcació —amb el suport palès i amb la implicació de la Diputació de Barcelona— han anat assumint al llarg dels anys amb relació als PFI. D'altra banda, i més important encara, hem buscat que l'anàlisi de la situació actual ens servís per formular accions de millora pensades per bastir una estructura clarament entroncada amb la resta de l'educació postobligatòria que, en darrer terme, constitueixi una sortida favorable a la vida activa adulta per als qui no hagin obtingut la graduació a l'Educació Secundària Obligatòria (ESO).

En el procés de reflexió, elaboració i redacció final de l'informe hem intentat trobar un punt d'equilibri entre la visió global dels PFI i el subratllat d'aspectes concrets que ajuden a confegir una idea acurada dels PFI, que, gairebé no caldria dir-ho, són els grans desconeguts de l'educació postobligatòria. Amb aquesta mirada general volem fonamentar propostes que treguin els PFI del seu ostracisme. En els primers apartats destaquem el que hem considerat problemes sistèmics dels PFI; és amb relació a aquests problemes que en el darrer apartat de l'informe formulem unes quantes propostes que, al nostre entendre, podrien resoldre els problemes d'arrel d'aquests programes.

L'estudi no ha entrat a considerar la situació d'aquell jovent que abandona els estudis secundaris postobligatoris sense la graduació corresponent. És a dir, qui comença un Cicle Formatiu de Grau Mitjà o el Batxillerat, però no arriba a concloure'l amb èxit. Un jovent que, a efectes de graduació acadèmica, no supera la de l'ESO. No estem en condicions d'incloure-ho en aquest estudi, però seria interessant dur a terme una anàlisi monogràfica de la situació i dels itineraris d'aquests joves atès el creixement d'aquest fenomen en els darrers anys i el volum considerable que aquest col·lectiu ja representa.

La metodologia d'elaboració de l'informe s'ha basat en l'anàlisi de les dades estadístiques disponibles, l'anàlisi documental —monografies i normativa existent— del treball de camp basat en entrevistes a tècnics i responsables de serveis d'una mostra d'onze ajuntaments, un consell comarcal i el Consorci d'Educació de Barcelona. Finalment, també hem tingut en compte una certa «explotació» de l'experiència directa dels autors durant molts anys.

Volem agrair els suports i col·laboracions que hem rebut en la preparació i elaboració d'aquest informe. En primer lloc, a la Fundació Jaume Bofill, per la confiança que ens ha fet amb l'encàrrec de l'estudi. Al Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya —i particularment a la seva Direcció general de Formació Professional— per la seva diligència a facilitar-nos dades estadístiques, un recull normatiu completíssim i reflexions i consideracions molt valuoses sobre els PFI. A l'Àrea d'Educació, Esports i Joventut de la Diputació de Barcelona, per la molta informació facilitada. També a les persones de l'àmbit municipal que ens han dedicat el seu temps en les entrevistes realitzades i que ens han permès perfilar amb molta més precisió els valors i les mancances de les actuacions de les administracions locals relacionades amb els PFI.

Per descomptat, hem tingut molt en compte totes les aportacions d'aquestes persones i institucions, però la responsabilitat del contingut i de les conclusions de l'informe són, únicament, dels seus autors.

Acabem aquesta breu introducció retent un homenatge als centenars de professionals que, al llarg de les tres darreres dècades —en alguns casos, una mica més— han fet possible que milers de joves trobin en els PFI —i en tots els seus precedents— una via d'accés a la feina o a la continuació d'estudis en condicions molt millors que no auguraven les que van trobar en el seu pas per l'educació obligatòria.

ELS PROGRAMES DE FORMACIÓ I INSERCIÓ (PFI): ANTECEDENTS I CARACTERÍSTIQUES

L'assoliment del graduat en ESO permet prosseguir estudis superiors, els Cicles Formatius de Grau Mitjà (CFGM) o el Batxillerat. Els PFI s'adrecen al jovent que no té aquesta graduació i que vol superar aquesta barrera i millorar la seva formació i qualificació acadèmica i professional.

Els PFI proposen l'adquisició d'un primer nivell de qualificació professional per al jovent de 16 a 21 anys que no hagi assolit l'ESO. Es tracta d'una opció voluntària, corresponent a un curs acadèmic (1.000 hores). Ofereixen formació, bàsica i professionalitzadora, acompanyament, orientació i intervenció tutorial durant tot el curs. En alguns casos també poden realitzar accions de seguiment immediat i posterior a la finalització del curs.

Aquest estudi analitza exclusivament els PFI i els seus antecedents. No s'ha inclòs la valoració del que la LOMCE va anomenar «Formació Professional Bàsica» —actualment FP de grau bàsic— degut al fet que aquesta s'estableix dintre l'ESO i per tant correspon a una modalitat d'educació obligatòria per a menors de 16 anys.

Antecedents i evolució dels PFI

Els actuals PFI tenen el seu origen en programes anteriors creats a partir de l'establiment de l'ensenyament obligatori fins als 16 anys. Concretament, la seqüència dels programes adreçats a l'alumnat sense graduació en ESO és la següent:

- Programes de Garantia Social; LOGSE, 1990.
- Programes de Qualificació Professional Inicial; LOE, 2006.
- Programes de Formació i Inserció, establerts a Catalunya per al curs 2014-15, a partir de la supressió dels PQPI per la LOMCE, promulgada el 2013.

Els Programes de Garantia Social (PGS)

En el sistema educatiu anterior a la LOGSE (1990), l'escolarització obligatòria finalitzava als 14 anys. La graduació en EGB donava accés al batxillerat i l'alumnat que no l'obtenia només podia cursar l'anomenada Formació Professional de 1r Grau (FPI). El fet que l'edat laboral comencés, igual que ara, als 16 anys creava un buit en la franja 14/16 anys per als joves sense graduat en EGB. El jovent en aquesta situació només podia seguir estudis a la Formació Professional I. Això configurava una FP inicial de caràcter fortament escolar i molt desconnectada del món del treball.

La LOGSE va donar resposta a aquesta situació amb dues mesures clau. D'una banda, perllongant l'ensenyament obligatori fins als 16 anys, amb l'establiment d'un ensenyament secundari obligatori, l'ESO. D'altra banda, creant els Programes de Garantia Social (PGS) com a alternativa, no obligatòria, per a qui no obtingués el graduat en ESO.

Els PGS van aparèixer així en el desplegament de la LOGSE al llarg dels anys 90. Es definien com «programes de formació per a joves sense qualificació professional, destinats a millorar la seva formació general i capacitar-los per realitzar determinats oficis, treballs i perfils professionals». Amb una durada variable de 990 a 1.800 hores i amb caràcter gratuït, s'adreçaven a «joves de 16 a 21 anys, que no hagin assolit els objectius de l'ESO ni disposin de cap titulació de Formació Professional». La llei preveia l'existència de diferents modalitats adaptades a les característiques i expectatives dels alumnes.

Amb els PGS es pretenia recuperar joves amb fracàs escolar a l'ESO i oferir una via de seguiment d'estudis i formació per superar els efectes de la seva manca de graduació. Els PGS oferien també fer pràctiques en empreses i apropar així els joves al món del treball i de les professions.

La LOGSE, equiparant l'edat de l'ensenyament obligatori amb l'inici de l'edat laboral (16 anys), resolva l'anomalia anterior i a la vegada oferia una opció voluntària de continuïtat per al jovent sense graduat en ESO. Per aquest motiu introduïa el concepte de Garantia, tot i que la denominació final Programes de Garantia Social no fos gaire afortunada i generés equívocs sobre la natura i els objectius dels PGS.

La cobertura d'oferta de PGS, tot i tenir un creixement lent però continuat, va ser baixa en conjunt i força desigual territorialment. En bona part, aquests dèficits eren resultat de l'infrafinançament dels programes. Molts PGS es finançaven des del Departament de Treball de la Generalitat, via Fons Social Europeu, i estaven sotmesos a les condicions i a la dinàmica variable de l'arribada d'aquests recursos. Això perjudicava de manera directa la planificació de l'oferta. D'altra banda, el finançament propi de l'administració

educativa va anar definint-se amb força lentitud i, en general, de manera insuficient per atendre la demanda potencial.

L'aportació principal dels PGS, malgrat les deficiències esmentades, va ser la creació d'un recurs per al jovent que, acabada l'ESO, no disposava ni de graduació per prosseguir estudis ni de qualificació professional per a la inserció laboral. S'havia creat, dins del sistema educatiu, un recurs formatiu per esmenar aquestes mancances amb l'objectiu de combatre els efectes i possibles conseqüències del fracàs escolar del jovent en plena adolescència. Es creava així un mecanisme educatiu i de formació de segona oportunitat, tot i que no rebés aquesta denominació.

El desplegament de l'oferta de PGS a Catalunya fou clarament insuficient en relació amb el total de la població potencial beneficiària i molt desigual en la seva extensió territorial. La seva implantació va ser força lenta, i comarques senceres van restar sense oferta durant anys.

El seu finançament per part de l'administració educativa va ser minso i va necessitar de la contribució de recursos del Fons Social Europeu o directament de programes (en especial del programa YOUTHSTART) organitzats per la Comissió Europea.

Els Programes de Qualificació Professional Inicial (PQPI)

La Ley Orgánica de Educación (LOE), de 2006, establia els PQPI amb «la finalitat de contribuir al desenvolupament personal, a l'adquisició de les competències necessàries per permetre la inserció socioprofessional de l'alumnat, afavorir l'obtenció del graduat en ESO, així com l'accés a l'educació i la formació tot al llarg de la vida i potenciar l'exercici satisfactori de la ciutadania» (Ordre reguladora dels PQPI; ECI/2755/2007).

Es basaven en els principis següents:

- a.** Equitat, qualitat i estabilitat de l'oferta, fent efectiva la igualtat d'oportunitats en l'accés, procés i resultats educatius, formatius i d'inserció sociolaboral.
- b.** Personalització de l'ensenyament.
- c.** Integració dels aprenentatges.
- d.** Responsabilitat educativa compartida per les administracions educatives, els serveis socials, l'entorn comunitari, el teixit empresarial i el mateix alumnat.
- e.** Interculturalitat.

Els nous PQPI recollien, ampliaven, actualitzaven i milloraven els PGS. Mantenint el seu caràcter d'oferta voluntària de segona oportunitat per a l'alumnat sense graduació en ESO, establien uns principis, uns objectius i una metodologia més adaptats als nous temps. De fet, l'experiència mateixa de realització dels PGS, la confusió que creava la seva denominació i els canvis generals produïts des de la implantació de la LOGSE aconsellaven aquestes modificacions. En particular, els canvis tecnològics, amb les transformacions resultants per la irrupció de les noves tecnologies de la informació i la comunicació. També a causa dels canvis demogràfics, amb la incorporació de nous alumnes procedents de la immigració constant i creixent des dels darrers anys del segle passat i més nombrosa encara en la primera dècada de l'actual. Ambdós elements feien necessària una adaptació d'aquesta tipologia de programes a les noves condicions generades en el segle XXI.

L'oferta de PQPI a Catalunya ampliava l'anterior dels PGS tot i restar encara força insuficient en relació amb la demanda potencial de beneficiaris i mantenir encara territoris sense cobertura. Cal consignar la bona notícia de l'increment del finançament per part del Departament d'Educació i l'establiment d'oferta en comarques on fins aleshores no n'hi havia, particularment en algunes àrees rurals. També la diversificació de perfils professionals ofertats i l'ampliació i reforç de la col·laboració empresarial per a la realització de pràctiques formatives en centres de treball.

Els Programes de Formació i Inserció

Amb l'aprovació de la LOMCE, el 2013, i la subsegüent supressió dels PQPI, l'Administració catalana va establir els Programes de Formació i Inserció (PFI) com a modalitat que actualitzava i adaptava els objectius establerts per la llei a la realitat de Catalunya, tot recollint les millors experiències dels programes anteriors.

La Resolució ENS/1102/2014, de 21 de maig, va establir els PFI per al curs 2014-15. Posteriorment, la Resolució EDU /1359/2019, de 16 de maig, modificava l'anterior i n'actualitzava l'estructura. El redactat de la Resolució diu:

Els mòduls de formació professional per assolir les competències professionals, que inclouen un mòdul de pràctiques en alternança en centres de treball, completen generalment una qualificació sencera de nivell 1 del Catàleg de qualificacions vigents a Catalunya, i una part d'ells estan inclosos en el currículum bàsic dels cicles regulats [pels Reials Decrets de l'administració central].

Per la seva part, la Resolució EDU/735/2019, de 20 de març, establia els continguts i la durada dels mòduls de formació general i dels de formació professional comuns a tots els perfils professionals dels PFI.

Característiques educatives dels PFI

Els PFI, igual que els seus precedents, es configuren com una opció voluntària per al jove sense graduació de l'ESO —amb l'edat d'entrada als 16 anys— amb el doble objectiu de facilitar-ne la graduació i el seguiment posterior d'estudis, preferentment els de grau mitjà d'FP, i el d'adquirir les competències de base en un ofici o família professional per afavorir l'accés al mercat de treball.

Amb aquest propòsit inclouen tant una formació general com una de tipus professionalitzador. Es conceben com el primer nivell de qualificació dins dels estudis d'FP i s'adscriuen a diferents famílies professionals. L'acció formativa s'acompanya d'una intervenció tutorial intensa, que integra tant l'orientació com l'acompanyament del jove i que fins i tot permet realitzar un seguiment, si escau. Tenen una durada de 1.000 hores (un curs acadèmic).

El seu caràcter de primer nivell de qualificació professional comporta que cada PFI inclou mòduls de formació professional vinculats a una família professional concreta, entre els quals és preceptiu el mòdul de formació en centres de treball. La vinculació del PFI a una família professional determinada té per objectiu facilitar el seguiment d'un itinerari formatiu i/o laboral per part dels joves i la capitalització de les competències assolides. Les famílies professionals —i els cursos certificats de cadascuna d'elles— que ofereixen els PFI són les següents:

- 1. Activitats físiques i esportives**
 - a. Auxiliar d'activitats esportives
- 2. Administració i gestió**
 - a. Auxiliar d'activitats d'oficina i en serveis administratius generals
- 3. Agrària**
 - a. Auxiliar d'activitats agropecuàries
 - b. Auxiliar d'activitats forestals
 - c. Auxiliar en vivers i jardins
 - d. Auxiliar d'activitats ramaderes
- 4. Arts gràfiques**
 - a. Auxiliar d'arts gràfiques i serigrafia
- 5. Comerç i màrqueting**
 - a. Auxiliar de comerç i atenció al públic
 - b. Auxiliar de vendes, oficina i atenció al públic
 - c. Auxiliar de comercialització de productes i logística

- 6. Edificació i obra civil**
 - a. Auxiliar de construcció
 - b. Auxiliar de pintura
 - c. Auxiliar d'obres d'interior i pintura
- 7. Electricitat i electrònica**
 - a. Auxiliar en muntatges d'instal·lacions electrotècniques en edificis
 - b. Auxiliar de muntatges d'instal·lacions elèctriques, d'aigua i de gas
- 8. Fabricació mecànica**
 - a. Auxiliar de fabricació mecànica i d'ajust i soldadura
 - b. Auxiliar de fabricació mecànica i instal·lacions electrotècniques
 - c. Auxiliar de fusteria metàl·lica i PVC
 - d. Auxiliar en serralleria i construccions metàl·liques
- 9. Fusta, moble i suro**
 - a. Auxiliar en treballs de fusteria i instal·lació de mobles
- 10. Hoteleria i turisme**
 - a. Auxiliar de cuina
 - b. Auxiliar d'hoteleria: cuina i càtering
 - c. Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració
 - d. Auxiliar en establiments hotelers i de restauració
 - e. Auxiliar de pastisseria i forneria
- 11. Imatge personal**
 - a. Auxiliar en imatge personal: perruqueria i estètica
- 12. Indústries alimentàries**
 - a. Auxiliar en establiments del sector carni
 - b. Auxiliar de preparació i comercialització de peix i marisc
- 13. Informàtica i comunicacions**
 - a. Auxiliar de muntatge i manteniment d'equips informàtics
- 14. Instal·lació i manteniment**
 - a. Auxiliar de fontaneria, calefacció i climatització
- 15. Maritimopesquera**
 - a. Auxiliar d'activitats aquícoles
- 16. Sanitat**
 - a. Auxiliar en centres sanitaris
- 17. Tèxtil, confecció i pell**
 - a. Auxiliar de confecció en tèxtil i pell
 - b. Auxiliar de confecció en pell

18. Transport i manteniment de vehicles

- a. Auxiliar de reparació i manteniment de vehicles lleugers
- b. Auxiliar de manteniment d'embarcacions esportives i d'esbarjo
- c. Auxiliar d'operacions en aeroports
- d. Auxiliar de manteniment i reparació de carrosseria de vehicles
- e. Auxiliar de manteniment i reparació de vehicles de mobilitat personal

En conjunt representen un total de 39 especialitats o perfils per al total de les 18 famílies professionals corresponents als Cicles Formatius d'FP.

Aquesta diversificació presenta alguns avantatges, especialment per atreure joves que poden tenir un cert interès sobre algun ofici o professió concrets, incentivant així el seguiment de la seva formació. També pel que fa a definir especialitats concretes relacionades amb les característiques de l'activitat econòmica del territori, cosa que contribueix a fer possible la realització de les pràctiques formatives en centres de treball i, més endavant, afavorir una potencial inserció laboral.

En sentit contrari, aquesta varietat de perfils presenta també algunes limitacions. Una especialització prematura, en un nivell tan elemental com el primer nivell de qualificació, pot esdevenir més aviat un inconvenient que un avantatge per prosseguir estudis professionals o fins i tot establir la seva situació en el mercat de treball. Per aquest motiu semblaria aconsellable establir perfils més amplis que, tot i mantenir la seva vinculació directa amb una Família Professional determinada i que estiguin també presents en el territori, permetin el desenvolupament d'itineraris més oberts i amb major capacitat de progressió formativa i laboral.

Algunes famílies professionals poden servir d'exemple: Comerç i màrqueting amb 3 especialitats diferents, les quals podrien associar-se en una sola especialitat; Transport i manteniment de vehicles disposa de 5 especialitats, les quals possiblement es podrien integrar en una o dues; Fabricació mecànica, amb 4, i Hoteleria i Turisme, amb 5, són altres famílies que podrien oferir perfils més polivalents sempre dintre de l'àmbit de la seva activitat professional.¹

Tot i l'amplitud i diversitat de les especialitats dels PFI, algunes presenten un major nombre d'alumnat. Les de Comerç i vendes i atenció al públic, Administració i gestió, Hoteleria i Turisme, Transport i manteniment de vehicles, així com les de la Família d'Electricitat i Electrònica, figuren entre les que presenten un major nombre d'alumnes.

1. Al llarg d'aquest informe defensarem una major polivalència de les especialitats dels PFI. Aclarim que ens referim a la polivalència sectorial, és a dir, a la capacitat de les ofertes formatives de preparar per a un major nombre de perfils professionals que en l'actualitat.

La superació del PFI permet obtenir les acreditacions següents:

- Certificat acadèmic i professional, que conté la qualificació final obtinguda en el PFI i acredita les competències professionals assolides.
- Certificat del Curs d'Accés als Cicles Formatius de Grau Mitjà (si el PFI s'ha cursat en un centre autoritzat a impartir el Curs d'Accés).

A més, la superació del PFI permet al jove accedir als cicles formatius de grau mitjà, d'acord amb la Resolució EDU/2638/2020, de 26 d'octubre. També comporta el reconeixement dels mòduls professionals superats en el PFI per a l'obtenció del títol associat al perfil. Estan exempts de la prova les persones que hagin superat un PFI amb una qualificació igual o superior a 8 en cursos anteriors al 2020-21. També els joves que hagin superat el PFI l'any acadèmic 2020-21 i posteriors amb una qualificació igual o superior a 5 i no tinguin el certificat d'haver superat el curs d'accés a Cicles Formatius de Grau Mitjà. La qualificació final obtinguda en el PFI és la que consta en el certificat de superació de la prova.

- Certificat de Professionalitat, que emet l'Administració laboral, a través del SOC.

Finalment la superació del PFI també permet accedir als centres de formació de persones adultes per obtenir el graduat en ESO sense necessitat d'haver complert els 18 anys.

En definitiva, els PFI es configuren com una via que permet al jovent sense graduació en ESO continuar la seva formació, en el doble vessant, general i professionalitzador. L'objectiu principal és el d'aconseguir que la no graduació no representi una barrera infranquejable que condemni aquests joves a una subqualificació permanent amb les conseqüències personals i socials que aquest fet suposa.

La normativa i regulació més recent dels PFI es troben a:

- Resolució EDU/1359/2019, per la qual s'estableixen els PFI i se'n detalla l'estructura (DOGC 7881, de 23/05/2019), que modifica i actualitza les resolucions anteriors.
- Resolució EDU/735/2019, per la qual s'estableix el contingut i durada dels mòduls de formació general i dels professionals comuns a tots els perfils professionals dels PFI (DOGC 7841, de 27/03/2019).

Modalitats

Els PFI s'organitzen en 3 modalitats:

- Plans de Transició al Treball (PTT).
- Plans d'Iniciació Professional (PIP).
- Formació i Aprenentatge Professional (FIAP).

Les tres modalitats tenen els mateixos objectius, estructura i continguts, que són els propis dels PFI. Tanmateix, presenten algunes diferències entre si, especialment pel que fa a la seva organització, finançament i composició dels equips de professors i formadors.

Els Plans de Transició al Treball (PTT)

Els Plans de Transició al Treball (PTT) constitueixen una modalitat específica de PFI a Catalunya. Com a tals ofereixen el primer nivell de qualificació professional i s'adscriuen a les diferents famílies professionals en què s'organitza l'FP. Es tracta d'un programa de cooperació institucional entre l'administració educativa i l'administració local. Aquest element el distingeix de les altres modalitats de programes.

La seva regulació més recent correspon a la Resolució EDU/377/2021, de 8 de febrer, per la qual s'estableix l'organització i la gestió dels PTT com una modalitat específica de PFI.

Cada PTT és el resultat d'un acord singular i específic entre l'autoritat local del municipi en el qual es realitza i el Departament d'Educació de la Generalitat. Ambdues administracions comparteixen l'organització, la provisió del professorat i el finançament del respectiu PTT en els termes fixats en l'acord bilateral de col·laboració.

El professorat de cada PTT conforma un equip mixt integrat per professors del Departament d'Educació i de l'administració local respectiva. Només en aquelles localitats on existeix un sol grup, el professorat és exclusivament del DE.

El PTT apareix el curs 1986-87 com una experiència de col·laboració entre la Direcció general d'Ensenyaments Professionals i Artístics del Departament d'Ensenyament i la regidoria d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona. El primer PTT es crea amb 4 grups de joves dels barris de la Zona Franca i s'ubica a l'Institut Mare de Déu de la Mercè. El seu origen se situa en el context de les iniciatives de reforma dels ensenyaments secundaris i professionals que culminaran amb l'aprovació de la LOGSE el 1990.

Inspirat en les iniciatives de renovació pedagògica i de lluita contra l'abandonament escolar prematur del jovent en diferents estats de l'Europa occidental, es planteja com una acció de cooperació institucional d'àmbit territorial (poble o barri) per oferir recursos d'educació, formació i orientació als joves en situació de fracàs o abandonament escolar. L'objectiu és millorar-ne la formació i facilitar-ne i acompanyar-ne l'accés al mercat de treball i la seva inserció professional, així com la seva continuïtat formativa.

Amb aquesta perspectiva es treballen tant continguts d'educació general com els d'iniciació professional i es porta a terme un seguit d'activitats d'introducció dels joves al món laboral i a les professions a partir d'activitats de treball de camp en les empreses del seu entorn.

Per aquests motius, el PTT s'adreça des dels seus inicis a joves majors de 16 anys sense titulació d'ensenyaments secundaris, però ja en edat laboral i es configura com un ensenyament inicial de Formació Professional.

El PTT es fonamenta sobre dos principis axials d'intervenció en la seva pràctica educativa:

- 1.** La cooperació institucional, concretada en un acord de col·laboració Ajuntament/ Generalitat-Educació i en el treball diari d'equips mixtos integrats per professorat municipal i del Departament d'Educació.
- 2.** La consideració de l'empresa com un espai formatiu i d'aprenentatge dels joves a partir del seu entorn immediat. Realització d'activitats de descoberta i coneixement del mercat de treball i de les professions des del territori.

Així doncs, el PTT s'anticipa als PGS establerts per la LOGSE i suposa una petita aportació catalana en la configuració i el desplegament d'aquests programes. L'experiència de la Zona Franca es valora positivament per ambdues administracions i a poc a poc s'estén a altres barris de la ciutat i a altres municipis de Catalunya. La seva extensió territorial serà lenta i desigual, seguint sempre el criteri d'establir una cooperació entre l'administració local i l'educativa per a la creació de cada nou PTT.

Tanmateix, el programa s'adapta bé als diferents canvis introduïts per les successives lleis d'educació i als diversos models de programes: PGS, després PQPI, ara PFI. A partir del 2007, en mandat del Conseller Ernest Maragall, el programa es consolida: creixement pressupostari i superació de les precarietats del passat (es prescindeix de les subvencions del FSE) i coneix un creixement notable en l'oferta de places i en la seva extensió territorial.

En aquests anys s'estableix també una cooperació estable amb la Diputació de Barcelona, que permet incloure nous municipis a partir del reforçament de la col·laboració institucional, ara amb tres actors: ajuntament, Diputació i Departament d'Educació.

L'ampliació de l'oferta de PTT en nous municipis, o l'ampliació de grups en els que ja en tenien, s'ha reforçat en els darrers cursos, en especial a partir del 2018-19.

Els Plans d'Iniciació Professional (PIP)

Es tracta d'una modalitat de PFI que es realitza en instituts de titularitat del Departament d'Educació així com en centres privats i establiments de formació autoritzats. El seu contingut i estructura és el mateix que el de les altres modalitats. Es compon de mòduls de formació professional per a l'assoliment de competències professionals, incloent-hi un mòdul de pràctiques en empresa, mòduls de formació general per a l'adquisició de competències instrumentals bàsiques i accions d'orientació i seguiment de l'alumnat. Els objectius són els propis de tots els PFI: assolir les competències bàsiques i professionals que permetin al jove incorporar-se al món laboral o continuar una formació, especialment en Cicles Formatius de Grau Mitjà.

Els PIP organitzats en centres públics (Instituts o Instituts-Escola) estan finançats totalment pel Departament d'Educació (DE). També el professorat que hi treballa és titular del DE.

Els PIP autoritzats són impartits per centres educatius concertats o entitats de formació de titularitat privada. En l'edició en curs, 2022-23, el Departament d'Educació ha subvencionat un total de 50 PIP. La resta de PIP autoritzats han buscat i obtingut finançament d'altres fonts, i és el SOC la més habitual.

Els PIP en centres públics han anat incrementant la seva oferta de places, especialment en els darrers cursos, fins a convertir-se en la modalitat amb major nombre de places en el curs actual, 2022-23 (1.721 places, corresponents a 106 grups; impartits en 65 instituts). L'oferta de PIP és present a totes les comarques de Barcelona, llevat del Berguedà.

En relació amb les especialitats ofertades, s'inclouen totes les establertes per als PFI.

El Programa de Formació i Aprenentatge Professional (FIAP)

La modalitat FIAP es realitza només en instituts públics del Departament d'Educació. Els FIAP es van organitzar per primera vegada el curs 2003-04 com una modalitat dels PGS aleshores vigents amb la voluntat d'oferir unes especialitats professionals relacionades amb oficis de caràcter eminentment manual, corresponents sempre a una

qualificació professional de nivell 1. La seva orientació era la d'adreçar-se a joves amb poca motivació acadèmica però amb interès per adquirir els coneixements i les competències bàsiques per accedir al mercat de treball. A diferència de les altres modalitats de PFI, els continguts professionalitzadors són impartits per experts en l'ofici corresponent a la modalitat de cada programa. Així, cada equip docent FIAP està compost per un docent que imparteix la formació general i un expert que realitza la formació professionalitzadora.

Inicialment, el seu finançament era compartit pel DE i el SOC, si bé més endavant el DE va assumir el finançament íntegre dels FIAP.

L'oferta actual de FIAP —curs 2022-23— inclou les especialitats següents:

- Auxiliar de vivers i jardins.
- Auxiliar en muntatges d'instal·lacions elèctriques, d'aigua i de gas.
- Auxiliar de fusteria metàl·lica i PVC.
- Auxiliar de treballs de fusteria i instal·lació de mobles.
- Auxiliar de pintura.
- Auxiliar de construcció.
- Auxiliar de serralleria i construccions metàl·liques.

En el conjunt de les comarques de Barcelona, el curs 2022-23 s'han ofertat 24 grups, amb un total de 361 places. Pel que fa a la seva implantació territorial, és present en 7 comarques (Alt Penedès, Bages, Baix Llobregat, Barcelonès, Maresme i Vallès Oriental), i en 14 municipis. El nombre d'IES que inclouen aquesta modalitat de PFI és de 18.

Agents, administracions implicades i fonts de finançament

L'estructura de l'oferta de PFI a Catalunya està caracteritzada per la seva diversitat, amb 3 models organitzatius diferents, i per la varietat dels centres que els imparteixen. Entre aquests es troben les administracions públiques —Departament d'Educació i administracions locals— i centres i entitats privades. Aquesta diversitat pot representar un factor positiu pel que fa a l'extensió de l'oferta i a l'adaptació d'aquesta a diferents públics i territoris. En contrapartida, pot presentar també algunes limitacions en la seva coordinació i en l'accés a la informació dels usuaris potencials.

L'element determinant d'aquesta diversitat ve donat per un factor clau: el finançament dels PFI. Ja s'ha comentat com a partir del desplaçament de la LOGSE i la creació dels

PGS no es va aconseguir dotar aquests programes d'un finançament estable per part de l'administració educativa i massa sovint es depenia de recursos de l'administració laboral, en especial de l'FSE, per organitzar una oferta que malgrat tot continuava sent insuficient.

El pas dels PGS inicials als PQPI no va modificar qualitativament el problema del finançament insuficient i precari d'aquests programes. Malgrat l'ampliació de recursos per part del Departament d'Educació, aquest no fou l'adequat per atendre la demanda existent.

Així, quan els PFI han renovat i substituït els anteriors PQPI, la situació heretada resta encara vigent. Els PFI continuen patint, després de 30 anys de creació dels PGS, un dèficit de recursos que en condiona i en limita l'oferta.

Aquesta mancança ha estat manifestada força vegades per part de les administracions locals, com ara en les entrevistes fetes per a l'elaboració d'aquest estudi. Els responsables i tècnics municipals consultats han ressaltat com a problemes principals la manca d'informació i de participació en la confecció de l'oferta anual de PFI i l'escassetat de recursos en relació amb les necessitats existents per tal d'evitar la cronificació de la manca de formació, i la subqualificació resultant, dels sectors del jovent en risc.

DADES BÀSIQUES SOBRE ELS PFI EN L'ACTUALITAT

A través de l'evolució descrita en els apartats anteriors, s'ha anat definint l'oferta actual de PFI. Analitzarem, a continuació, les diferents dimensions d'aquesta opció educativa, que a causa de la seva incertesa de base no ha arribat a erigir-se en sistema però que, malgrat tot, sí que ha estat una alternativa de formació i qualificació per als qui no han obtingut el graduat a l'ESO.

Farem, en primer lloc, una mirada global a la situació a tot Catalunya i, després, verificarem si la realitat dels PFI a la província de Barcelona —el focus territorial prioritari d'aquest informe— presenta algunes particularitats remarcables. D'aquesta manera, basant-nos en la hipòtesi que les diferències no són rellevants, obtenim una visió molt més acurada d'allò que els PFI aporten als seus usuaris directes i indirectes.

La situació a Catalunya

Matrícula per modalitats i especialitats formatives

L'oferta de places de PFI s'ha mantingut estable al llarg dels darrers 8 cursos escolars. Com es pot comprovar en la Taula 1, entre els 6.929 participants del curs 2014-15 i els 7.508 del 2021-22 hi ha un 8,36 % d'increment impulsat, fonamentalment, pels creixements de 2019-20 i 2021-22. Si es tenen en compte les dades no consolidades de matrícula en el curs 2022-23 —amb 7.182 participants—, l'augment d'alumnat des de 2014 baixaria fins a un 3,65 %. Es tracta, doncs, d'una línia d'oferta estabilitzada al voltant dels 7.000 participants.

Si observem l'evolució per modalitats, es pot comprovar una disminució dels PTT en els darrers dos cursos escolars, més significativa en el curs actual: dels 2.545 de fa dos anys s'ha passat enguany als 2.259 alumnes, 286 menys que podrien assenyalar una tendència accentuada per la decisió del Consorci d'Educació de Barcelona del prescindir dels PTT. Ho valorarem més endavant.

El Programa FIAP decreix notablement: dels 981 joves que aplegava el curs 2014-15 s'ha passat als 468 de la matrícula del 2022-23, és a dir, menys de la meitat. La particularitat contractual dels experts que fan la formació professionalitzadora del programa es troba en l'origen d'aquesta disminució. En la mesura que les places de FIAP es vagin compensant amb places d'altres modalitats, no es tractaria necessàriament d'un fenomen negatiu (vegeu la Taula 2).

Taula 1
Matrícula PFI (2014-22)

Tipus de programa	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21	2021-22
Organitzats Dep. Edu. (PTT amb AL)								
PTT	2.583	2.657	2.561	2.561	2.605	2.571	2.545	2.324
FIAP	981	903	832	796	747	694	559	581
PIP/INS	730	722	779	849	958	1.245	1.457	2.022
Total	4.294	4.282	4.172	4.206	4.310	4.510	4.561	4.927
PIP Autoritzats								
Admin. locals (AL)	433	397	431	319	359	332	313	356
Centres docents (CD)	1.351	1.578	1.493	1.852	1.832	1.919	1.782	1.834
Entitats de formació (EF)	851	885	1.019	561	499	541	452	391
Total	2.635	2.860	2.943	2.732	2.690	2.792	2.547	2.581
Total	6.929	7.142	7.115	6.938	7.000	7.302	7.108	7.508

Font: Departament d'Educació (Direcció general de Formació Professional). Dades a data de tancament de matrícula.

Taula 2
PFI 2022-23 Resum de les dades de l'oferta impartida

	Dep. Edu	FIAP	PIP	PTT	PIP autoritzats	Total grups
Grups	367	34	176	157	191	558
Actius + en curs	5.196	468	2.469	2.259	1.986	7.182

Font: Departament d'Educació (Direcció general de Formació Professional). Estimació basada en extracció de dades a 21/10/2022.

L'oferta de PIP en instituts públics és l'única modalitat que experimenta un creixement notable en l'oferta pública de PFI: gairebé s'han triplicat si comparem les 730 inscripcions del 2014-15 amb les 2.022 del darrer curs; si la comparació la fem amb el curs actual (2.469 matriculats), es tripliquen amb escreix. Una bona notícia, si ho mirem des de la perspectiva de la implicació de l'administració educativa en els PFI. Alhora, però, es detecten algunes incerteses en l'acció coordinada amb les administracions locals.

Pel que fa als denominats PIP autoritzats —és a dir, homologats pel Departament d'Educació—, es manté una oferta força constant de places: hi ha una petita disminució de 2014 a 2022, però es limita a un 2,05 %. Sí que destaca una caiguda més apreciable, una quarta part, en les dades provisionals d'inscripció del curs 2022-23. Caldrà veure si aquestes dades es confirmen i se'n pot deduir alguna tendència possible.

En síntesi, tenim un dispositiu que abasta anualment un col·lectiu d'una mica més de 7.000 persones que s'acullen a les diferents modalitats de PFI, d'entre les quals sobresurt el creixement dels PIP en els instituts públics. Els PTT i els PIP mantenen una certa constància en els seus participants i el programa FIAP és el que experimenta una davallada més apreciable en els seus usuaris.

Té interès, també, comprovar quines són les especialitats formatives que s'han ofert per a l'actual curs 2022-23 i analitzar les tendències que s'hi observen. La Taula 3 conté les diverses especialitats que han configurat l'oferta i el nombre d'estudiants acollits a cadascuna, ordenats de major a menor.

Taula 3
Especialitats en oferta el curs 2022-23

	Descripció del perfil	Alumnat actiu	% sobre el total
1	Auxiliar de vendes, oficina i atenció al públic	969	13,5
2	Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració	716	10,0
3	Auxiliar d'imatge personal: perruqueria i estètica	640	8,9
4	Auxiliar de vivers i jardins	537	7,5
5	Auxiliar de muntatge i manteniment d'equips informàtics	482	6,7
6	Auxiliar d'activitats d'oficina i de serveis administratius generals	433	6,0
7	Auxiliar de muntatges d'instal·lacions elèctriques, d'aigua i gas	386	5,4
8	Auxiliar de reparació i manteniment de vehicles lleugers	353	4,9
9	Auxiliar de comerç i atenció al públic	252	3,5
10	Auxiliar en treballs de fusteria i instal·lació de mobles	223	3,1
11	Auxiliar de pintura	183	2,5
12	Auxiliar de muntatges d'instal·lacions electrotècniques en edificis	179	2,5
13	Auxiliar de fabricació mecànica i instal·lacions electrotècniques	169	2,4
14	Auxiliar de fabricació mecànica i d'ajust i soldadura	165	2,3
15	Auxiliar en centres sanitaris	163	2,3

	Descripció del perfil	Alumnat actiu	% sobre el total
16	Auxiliar de pastisseria i forneria	149	2,1
17	Auxiliar d'arts gràfiques i serigrafia	132	1,8
18	Auxiliar de fontaneria, calefacció i climatització	102	1,4
19	Auxiliar de construcció	88	1,2
20	Auxiliar de comercialització de productes i logística	86	1,2
21	Auxiliar d'activitats esportives	83	1,2
22	Auxiliar d'hoteleria: cuina i càtering	78	1,1
23	Auxiliar en establiments hotelers i de restauració	77	1,1
24	Auxiliar d'activitats forestals	74	1,0
25	Auxiliar de manteniment i reparació de vehicles de mobilitat personal	65	0,9
26	Auxiliar d'obres d'interior i pintura	59	0,8
27	Auxiliar de serralleria i construccions metàl·liques	50	0,7
28	Auxiliar de manteniment d'embarcacions esportives i d'esbarjo	46	0,6
29	Auxiliar de confecció en tèxtil i pell	41	0,6
30	Auxiliar d'activitats agropecuàries	39	0,5
31	Auxiliar de cuina	32	0,4
32	Auxiliar en establiments del sector carni	32	0,4
33	Auxiliar de preparació i comercialització de peix i marisc	31	0,4
34	Auxiliar de fusteria metàl·lica i PVC	26	0,4
35	Auxiliar de manteniment i reparació de carrosseria de vehicles	15	0,2
36	Auxiliar d'operacions en aeroports	14	0,2
37	Auxiliar d'activitats aquícoles	13	0,2
	Total	7.182	100

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació.

Hi ha un total de 37 especialitats o perfils en oferta, és a dir, la totalitat del catàleg, tret de les d'Auxiliar d'activitats ramaderes i d'Auxiliar de confecció en pell (que, existint el d'Auxiliar de confecció en tèxtil i pell, semblaria condemnat a l'ostracisme). És un catàleg extens més en aparença que en realitat. Vegem-ne algunes xifres il·lustratives:

- El 52,6 % de l'oferta es concentra en només 6 especialitats.
- Els primers 10 perfils representen el 69,5 % de l'oferta.
- Les primeres 20 especialitats abasten el 89,2 % d'oferta. Les 17 restants en concentren només un 10,8 %.

Considerem que aquestes magnituds avalen la reflexió a favor d'una major polivalència dels certificats que s'obtenen superant un PFI. Analitzem un exemple concret: havent-hi un certificat d'Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració, que té 716 persones matriculades i representa un 10 % del conjunt de l'oferta, no sembla que les especialitats d'Auxiliar d'hoteleria: cuina i càtering i d'Auxiliar de cuina (amb 78 i 32 persones inscrites) puguin aportar trets diferencials considerables, per bé que segur que presenten algunes diferències i especificitats. Si en comptes d'aquests tres certificats n'hi hagués un de sol més polivalent —que no cal que estigui renyit amb adequacions a necessitats concretes del teixit empresarial de l'entorn en què s'imparteixen—, incrementaria la seva visibilitat de cara a l'alumnat dels PFI i a empreses potencialment interessades en la seva contractació.

Una insuficiència crònica en vies de superació

L'anàlisi de dades de participació en els PFI ha de donar pas, necessàriament, a una pregunta clau: és suficient aquesta oferta formativa per acollir tots els seus destinataris potencials? Per poder respondre aquesta pregunta, cal comparar les dades d'oferta i matrícula dels PFI amb les de joves que cada any acaben l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) sense haver obtingut la graduació.

Basarem l'anàlisi, en primera instància, en les dades estadístiques de què hem pogut disposar, afegint-hi posteriorment els matisos que s'hi poden fer a partir de les dades de gestió —és a dir, encara no consolidades en l'estadística oficial— amb què treballa la Direcció general de Formació Professional, unitat responsable dels PFI al Departament d'Educació.

En un dispositiu que s'ha caracteritzat per la seva inestabilitat organitzativa i econòmica, els mecanismes de planificació habituals en altres etapes educatives postobligatòries no han entrat en joc. Seria massa extens —i innecessari als efectes d'aquest estudi— verificar fins a quin punt l'oferta de PGS, PQPI i PFI ha estat capaç d'abastar la demanda de formació potencial durant tots els seus anys d'existència. Podem fer una simple aproximació estimativa: tenint en compte les tres variables que hi intervenen —volum d'oferta, demografia i taxa de graduació de l'ESO— podríem concloure que la cobertura s'ha situat en una mitjana del 50 %.

Sí que val la pena fixar l'atenció en les dades estadístiques facilitades pel Departament d'Educació i relatives a la cohort que durant el curs 2020-21 feien 4t d'ESO: un total de 82.096 alumnes. D'aquests, en el curs següent (2021-22) se n'identifiquen 70.236 dins el sistema, inscrits al Batxillerat, a l'FP de grau mitjà. Això voldria dir que en aquesta transició hi ha 11.860 alumnes (un 14,4 % del total) que han deixat el sistema.

Aquestes xifres són congruents amb les dades oficials publicades pel Departament d'Educació i que es presenten a la Taula 4. Cal observar que el curs 2019-20 —en què la superació del 4t d'ESO es va decidir després de mesos de confinament estricte— trenca una tendència anterior que, posteriorment, ha tendit a recuperar-se.

Taula 4

**Taxa de graduació a 4t d'ESO respecte dels alumnes matriculats.
 Distribució segons els sectors educatius (en %)**

Curs	Total	Sector públic	Sector privat
2019-20	84,6	80,3	92,3
2018-19	88,2	85,5	92,9
2017-18	88,1	85,3	92,7
2016-17	87,6	84,6	92,5
2015-16	86,7	83,5	91,9
2014-15	86,8	83,5	92,3
2013-14	85,0	80,9	91,7
2012-13	83,8	78,9	91,7
2011-12	82,1	76,8	90,5
2010-11	80,0	74,8	88,0
2009-10	79,0	74,2	86,2
2008-09	79,5	74,7	86,5
2007-08	77,9	72,2	86,2
2006-07	76,7	70,4	85,4
2005-06	75,9	69,1	85,2

Font: Estadística de l'Ensenyament, Departament d'Educació.

Hem establert en 11.860 el nombre de candidats potencials per a l'oferta de PFI. Si tenim en compte que la matrícula de PFI del curs 2021-22 va ser de 7.508 alumnes (un 63,3 % del total) conclourem que, per tal d'arribar a tots els candidats potencials, l'oferta hauria d'haver disposat de 4.352 places més. Es tracta d'una aproximació «de màxims» perquè es basaria en un supòsit del tot agosarat: que tots els candidats potencials esdevinguessin demanda efectiva.

De fet, la tendència a la consolidació i l'augment de l'oferta és observable des del curs 2019-20, amb una matrícula que ja no baixa dels 7.100 alumnes. Aquesta consolidació de l'oferta, amb les previsions demogràfiques que indiquen una reducció d'aquesta franja

d'edat i l'increment de la taxa de graduació de l'ESO, que ha reprès la tendència anterior a la pandèmia, fa preveure que si es manté l'esforç d'increment de grups dels cursos recents —34 grups el curs 2021-22 i 24 grups el 2022-23—, el volum de joves potencialment no atesos pugui anar reduint-se.

Les dades de gestió amb què treballa la Direcció general de Formació Professional re-fermen la tendència que acabem d'indicar. Segons aquestes dades, el curs 2021-22 les places ofertes cobrien un 95 % de la demanda potencial.² Aquesta cobertura hauria baixat fins al 82 % el curs 2022-23 amb un total de 615 vacants (comptades les baixes produïdes des de l'inici de curs). Són, naturalment, dades que admeten millora, que sobretot demanen consolidació, però que situen la problemàtica en un punt molt més favorable que fa pocs anys.

En síntesi, allò que històricament ha estat una oferta insuficient situada al voltant del 50 % dels candidats potencials, actualment presenta evidències d'haver corregit el rumb. Evidentment, la mitjana per a tot Catalunya no reflecteix les diferències i desigualtats que es manifesten localment i que, a grans trets, depenen del volum i densitat de població, de la taxa local de graduació de 4t d'ESO i de l'oferta de PFI existent en una determinada població o comarca. Ens hi fixarem amb més detall en analitzar la distribució territorial dels PFI. En tot cas, però, haver assolit un percentatge de cobertura creixent en els darrers cursos i amb expectatives d'incrementar-lo a mitjà termini és un senyal positiu.

No cal dir que les variables demogràfiques i de graduació no són controlables per part dels responsables del sistema, però la intensitat en l'aplicació de mesures de millora qualitativa i creixement de l'oferta, sí. I aquest esforç no s'hauria d'interrompre.

Problemes d'eficiència interna

Les dades d'abandonament i d'avaluació negativa dels PFI són un dels seus dèficits principals. En la Taula 5 observem que només en un curs escolar, el 2019-20, el percentatge de baixes se situa per sota del 22,9 %. No cal recordar les circumstàncies en què van haver de gestionar-se els PFI —i la resta de formacions postobligatòries a partir del 14 de març de 2020: amb tota seguretat van condicionar que el percentatge de baixes d'aquell curs davallés fins al 18,5 %. En el darrer mes de juny, en l'any 2022, l'indicador ja s'havia tornat a enfilar fins al 25,4 %, només tres dècimes percentuals per sota de la mateixa dada en finalitzar el curs 2014-15. Evidentment, estem davant d'una dada que demana accions urgents per corregir-la.

2. Vegeu la Taula 9 i una anàlisi detallada en l'apartat d'anàlisi de la distribució territorial de l'oferta de PFI.

Taula 5
Abandonament durant el curs (baixes) als PFI

Curs	Matrícula**	Baixes	Baixes (%)*	Avaluats
2014-15	6.929	1.782	25,7	4.843
2015-16	7.142	1.846	25,8	5.068
2016-17	7.116	1.765	24,8	5.087
2017-18	6.940	1.587	22,9	5.179
2018-19	7.002	1.676	23,9	5.030
2019-20	7.302	1.353	18,5	5.689
2020-21	7.126	1.652	23,2	5.236
2021-22	7.515	1.907	25,4	5.368

*Aquest percentatge inclou l'alumnat que canvia d'estudis o s'incorpora al món laboral.

**Dades a data de tancament de matrícula.

Font: Departament d'Educació (Direcció general de Formació Professional).

Aquesta correcció és especialment rellevant si a les xifres d'abandonament hi afegim les de l'alumnat que no supera l'avaluació del programa i el finalitza, per tant, sense haver obtingut cap certificació útil per al mercat de treball o per accedir a altres estudis postobligatoris, bàsicament l'FP de grau mitjà.

Veiem, a la Taula 6, que un de cada cinc alumnes que cursen un PFI no supera l'avaluació final. Aquestes són les proporcions del curs 2021-22, només una mica millors que les del 2014-15 (23,5 % suspesos i 76,5 % aprovats). Si considerem el percentatge d'alumnat que supera el programa amb relació als matriculats, el 2021-22 tenim un percentatge molt pobre: el 57,1 %. En la comparació d'aquesta xifra amb l'equivalent en finalitzar el primer curs de Batxillerat (un AEP màxim del 5,6 %) o el primer curs d'un cicle formatiu de grau mitjà (un AEP màxim del 21,0 %), els PFI surten perdent clarament. La comparativa no és del tot pertinent —no és el mateix el final del primer curs d'un cicle que en té dos que el final d'una formació d'un any de durada—, però no pot eliminar ni un gram de preocupació per l'alt nivell d'abandonament o no superació dels PFI.

Aquests dèficits d'eficiència interna tendeixen a malbaratar l'esforç fet en l'ampliació de places. Un exemple eloqüent: dels 7.515 matriculats el 2021-22 (389 més que el curs anterior), només 4.294 (39 més que el curs anterior). I no estem citant un any concret aïllat i no representatiu d'una tendència en la trajectòria dels PFI, sinó més aviat al contrari.

Taula 6
Superació del curs als PFI

Curs	Aprovats	Suspesos	% sobre matriculats		% sobre avaluats	
			Aprovats	Suspesos	Aprovats	Suspesos
2014-15	3.703	1.140	53,4	16,5	76,5	23,5
2015-16	3.916	1.152	54,8	16,1	77,3	22,7
2016-17	3.970	1.117	55,8	15,7	78,0	22,0
2017-18	4.013	1.166	57,8	16,8	77,5	22,5
2018-19	3.923	1.107	56,0	15,8	78,0	22,0
2019-20	4.558	1.134	62,4	15,5	80,1	19,9
2020-21	4.255	981	59,7	13,8	81,3	18,7
2021-22	4.294	1.074	57,1	14,3	80,0	20,0

Font: Departament d'Educació (Direcció general de Formació Professional).

La mateixa anàlisi feta per a cadascuna de les modalitats dels PFI i centrada en el curs 2021-22 (el darrer del qual es disposa de dades d'avaluació), no aporta, naturalment, cap sorpresa. Permet veure com els PTT presenten la millor proporció d'alumnat que supera el programa amb relació als qui s'hi van matricular. Però malgrat ser d'onze punts percentuals respecte a la segona modalitat, són unes dimensions que estan lluny de ser acceptables.

Taula 7
Baixes i avaluació per modalitats, 2021-22

	Matrícula	Baixes	Avaluats	Superen	% Baixes	% Sup. vs Mat	% Sup. vs Aval
PTT	2.324	622	1.704	1.404	26,76	60,41	82,39
FIAP	581	223	358	285	38,38	49,05	79,61
PIP Edu	2.022	528	1.164	907	26,11	44,86	77,92
PIP autoritzats	2.581	585	1.554	1.224	22,67	47,42	78,76

Font: elaboració pròpia a partir de les dades del Departament d'Educació (DGFP).

De totes passades, cal evitar fer una atribució simplista de les causes d'unes dades condicionades per factors molt diversos i que, en qualsevol cas, van molt més enllà de la valoració que es pugui fer dels diferents equips que han tingut la responsabilitat de la

gestió dels PFI. Algunes són causes internes del sistema educatiu: l'escassa visibilitat dels PFI a ulls dels seus usuaris potencials i de les empreses, la limitació del seu «arrelament sistèmic», els itineraris accidentats pels quals els joves accedeixen als programes i alguna altra més. Però ens atrevim a dir, encara que només sigui a tall d'hipòtesi, que el principal motiu, igual que en el cas de l'FP de grau mitjà, és l'atracció que exerceixen les ofertes de treball no qualificat a joves en situació precària. L'expectativa d'uns ingressos necessaris comporta l'abandonament prematur dels estudis. Contra aquest factor —responsabilitat del teixit empresarial del país—, el sistema educatiu poc hi pot fer. És una constatació que sovint s'oblida —no tots els problemes de l'educació tenen el seu origen en el funcionament del sistema— i una consideració rellevant en la formulació de propostes de solució.

Distribució territorial

Com hem vist en apartats anteriors, en els darrers anys ha anat creixent el grau de cobertura de l'oferta de PFI amb relació als seus demandants potencials i les perspectives pel que fa a la consolidació d'aquesta tendència són força positives. Aquest fet, que les dades agregades per a tot Catalunya permeten constatar, té concrecions territorials diverses en funció de la demografia de cada població o comarca, de les taxes de graduació que presentin els centres educatius del territori i de l'oferta de PFI que hi hagi.

Actualment, només hi ha 4 comarques a Catalunya que no tenen oferta de PFI: el Pallars Sobirà, l'Alta Ribagorça, la Terra Alta i la Conca de Barberà. El Pallars Jussà, que fins ara formava part d'aquest grup, enguany ha posat en marxa un PIP a l'Institut de Tremp. Aquesta constatació, però, no permet verificar fins a quin punt l'oferta existent en cadascuna de les comarques és suficient o s'acosta a les necessitats de formació dels joves del territori que no han obtingut la graduació a l'ESO.

La Taula 8, elaborada a partir de les dades disponibles, permet tenir una primera aproximació amb traç molt gruixut sobre possibles desequilibris en l'oferta territorial de PFI. La taula conté les xifres de la població de cada comarca i de l'Aran, la seva població entre 16 i 24 anys, l'oferta de PFI en cada demarcació i una ràtio resultant de dividir la xifra d'aquesta població i la de l'oferta de PFI. La ràtio no pretén altra cosa que donar un primer apunt que permeti intuir possibles desequilibris: no té cap altre valor, entre altres raons perquè el volum de la població entre 16 i 24 anys inclou molts joves que no serien candidats als PFI. Advertim, també, que la ràtio menor indica una situació més positiva.

La Taula 8 permet intuir que, efectivament, la cobertura que ofereix l'oferta de PFI amb relació a la demanda potencial presenta alguns desequilibris en l'àmbit territorial que valdria la pena estudiar amb major detall que el que aquest informe possibilita. Destaca

el fet que les comarques que estan al nivell o per sobre de la ràtio mitjana a Catalunya (104) sumen un total de 490.540 habitants d'entre 16 i 20 anys, mentre que la resta tenen 257.791 persones en la mateixa franja d'edat. Si comptem el Vallès Occidental (molt lleugerament per sota de la ràtio mitjana), les diferències creixen notablement: 587.931 per 160.400. Crida l'atenció el cas del Maresme, comarca amb un volum elevat de població que disposa d'una oferta francament reduïda de places de PFI.

Taula 8
Població i places de PFI, per comarques

Comarca	Població total	Població 16-24	Places PFI	Ràtio 16-24 /places
Montsià	69.908	6.531	123	53
Ribera d'Ebre	21.635	1.836	34	54
Priorat	9.235	751	12	63
Segrià	209.149	20.823	310	67
Tarragonès	264.094	25.932	350	74
Segarra	23.209	2.452	33	74
Pla d'Urgell	37.751	3.578	46	78
Pallars Jussà	13.137	1.093	14	78
Gironès	192.687	20.969	262	80
Baix Ebre	79.394	7.321	82	89
Garrotxa	58.716	5.737	64	90
Garraf	154.340	14.948	161	93
Solsonès	13.942	1.335	14	95
Alt Penedès	111.221	11.056	112	99
Baix Camp	197.926	19.671	196	100
Anoia	125.489	12.647	126	100
Vallès Occidental	940.969	97.391	956	102
Barcelonès	2.268.056	203.571	1.966	104
Baix Penedès	112.115	10.546	98	108
Baix Llobregat	828.889	83.042	769	108
Osona	163.667	16.542	149	111
Alt Empordà	141.432	13.601	117	116
Baix Empordà	136.719	12.664	107	118
Vallès Oriental	417.265	43.117	351	123
Garrigues	19.012	1.617	13	124
Bages	179.896	17.318	137	126

Comarca	Població total	Població 16-24	Places PFI	Ràtio 16-24 /places
Alt Urgell	20.237	1.780	13	137
Urgell	37.366	3.716	27	138
Selva	173.947	17.156	122	141
Berguedà	40.273	3.339	23	145
Alt Camp	45.183	4.360	30	145
Maresme	457.583	45.013	305	148
Aran	10.194	903	6	151
Ripollès	25.445	2.028	13	156
Cerdanya	19.335	1.902	11	173
Moianès	14.255	1.414	6	236
Noguera	38.802	3.592	13	276
Pla de l'Estany	32.744	3.319	11	302
Alta Ribagorça	3.993	340	0	0
Conca de Barberà	20.015	1.862	0	0
Pallars Sobirà	7.190	602	0	0
Terra Alta	11.294	916	0	0
Total Catalunya	7.747.709	748.331	7.182	104

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT (Estimacions de població, 2022) i del Departament d'Educació (Direcció general de Formació Professional).

En la Taula 9 trobem les dades a partir de les quals la Direcció general de Formació Professional estima la cobertura de l'oferta de PFI amb relació a la demanda potencial a tot Catalunya. Exposem el mètode de càlcul que s'ha utilitzat per al curs actualment en marxa (2022-23). La demanda potencial s'estima que és un grup format per:

- Alumnes de 16 anys com a mínim.
- Alumnes que el curs 2020-21 van iniciar 2n d'ESO amb 16 anys en acabar el curs, però que el van abandonar i, per tant, no obtenen l'ESO.
- Alumnes que el curs 2021-22 van iniciar 3r d'ESO i que el van abandonar sense el graduat d'ESO.
- Alumnes que el curs 2020-21 van cursar 4t d'ESO però no van obtenir el títol de l'ESO, ja sigui perquè es van donar de baixa o perquè eren repetidors.
- No s'hi inclou l'alumnat que cursa FP Bàsica.

D'altra banda, l'estimació de places es calcula tenint en compte 17 alumnes per cada grup ordinari i 12 per als grups de PFI amb necessitats educatives especials. Les places totals de PFI s'han calculat a partir dels grups PFI impartits, un cop es tenen les dades definitives del curs anterior.

Taula 9
Cobertura de places de possibles alumnes susceptibles de PFI per ST (Catalunya)*

	% curs 2022-23	% curs 2021-22	Vacants a 02/12/2022**
ST Baix Llobregat	76	77	105
ST Barcelona comarques	51	66	69
ST Catalunya central	88	89	60
ST Consorci d'Educació de Barcelona	107	141	66
ST Girona	77	75	44
ST Lleida	110	112	55
ST Maresme – Vallès Oriental	61	66	23
ST Tarragona	99	119	104
ST Terres de l'Ebre	174	174	32
ST Vallès Occidental	80	112	57
Total	82	95	615

*Estimació de places que es poden cobrir respecte a l'estimació global de l'alumnat susceptible de cursar un PFI.

**Incloent-hi les baixes del 1r trimestre.

Font: Departament d'Educació (Direcció general de Formació Professional).

La primera constatació que permet fer la Taula 9 és que, en relació amb la cobertura de l'oferta, hi ha variacions notables segons els territoris. Així, en alguns territoris, les places definitives depassen el nombre d'alumnes potencials: és el cas de Terres de l'Ebre —174%—, Lleida —110%— i la ciutat de Barcelona —107%—, mentre que Tarragona assoleix gairebé l'equilibri: 99%.

Contràriament, en altres territoris les places ocupades queden més o menys lluny d'assolir una cobertura total en relació amb el nombre potencial d'usuaris: Barcelona comarques (Servei Territorial que inclou l'Alt Penedès, el Garraf i el Barcelonès, llevat de la ciutat de Barcelona): 51%; Maresme-Vallès Oriental: 61%; Baix Llobregat: 76%; Girona: 77%; Vallès Occidental: 80%; Catalunya central (Anoia, Bages, Berguedà, Moianès i Osona): 88%.

Aquests registres indiquen que existeix una oferta adequada a les necessitats potencials en la major part de la Catalunya no metropolitana i també en el cas de la ciutat de Barcelona. Sorprenen els casos de Girona (77%) i de la Catalunya central (88%), que apareixen amb xifres d'oferta insuficient. Cal analitzar amb més detall les causes, però probablement una d'elles podria ser la dificultat d'accessibilitat de l'alumnat als centres de formació.

En canvi, en les comarques metropolitanes es dona la major part de manca d'oferta: Barcelonès i Garraf (Barcelona comarques), Maresme–Vallès Oriental, Baix Llobregat, Vallès Occidental se situen entre el 51 % i el 80 %. Especialment deficitària és la situació del Barcelonès i el Garraf, amb només un 51 % de cobertura, cosa que representa, segons les dades aportades, l'existència de 940 places no ofertades segons les necessitats potencials quantificades. Tenint en compte que el Barcelonès inclou les ciutats de l'Hospitalet de Llobregat, Badalona, Santa Coloma de Gramenet i Sant Adrià del Besòs, suposa que aquests municipis pateixen una manca considerable de places. Cal determinar si el Garraf està també infradotat de places, en particular la conurbació Vilanova i la Geltrú / Sitges / Sant Pere de Ribes. Altres comarques com el Maresme (probablement Mataró) i el Vallès Oriental també presenten dèficits d'oferta que caldria reduir. La situació al Baix Llobregat i al Vallès Occidental, que se situen entre el 76 % i el 80 %, sense correspondre als dèficits anteriors és també millorable per assolir el nivell de cobertura adequat a les seves necessitats.

Un factor que pot haver contribuït a crear alguns d'aquests desequilibris és que el mapa territorial dels PFI té un cert punt d'aleatorietat. Sovint respon més a la consolidació d'iniciatives produïdes en algun moment de les darreres tres dècades —en les quals molts ajuntaments hi han tingut un protagonisme rellevant— que no pas a una detecció de necessitats rigorosa en cadascun dels territoris. Si bé els darrers anys, en la mesura que el Departament d'Educació ha impulsat l'encaix de la planificació dels PFI en els mecanismes ordinaris de planificació de l'oferta d'FP, l'adequació a les necessitats de cada territori ha millorat, queda encara molt camí per fer. Les perspectives d'inserció laboral i la possibilitat de configurar itineraris formatius amb l'FP de grau mitjà demanen fer aquest esforç a totes les comarques de Catalunya, especialment en aquelles menys poblades.

Dades d'inserció laboral i continuïtat formativa

Des de novembre de 2007, el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya i el Consell de Cambres de Comerç de Catalunya publiquen un estudi que mesura la trajectòria dels graduats d'FP (grau mitjà i grau superior) al cap de sis mesos de finalitzar els seus estudis. Aquesta anàlisi incorpora, des de l'edició de 2009, dades relatives a la inserció laboral o continuïtat formativa dels qui superen un PFI (aleshores PQPI). Com que l'estudi té la virtut de concentrar-se en un nombre volgutament limitat —però suficient— d'ítems, ha permès generar sèries històriques que resulten de gran utilitat a l'hora d'analitzar les tendències clau de les trajectòries de les persones un cop finalitzen una determinada etapa educativa, sigui un PFI o qualsevol cicle d'FP.

Observem, en primer lloc, l'evolució de la situació dels qui han superat un PFI al llarg de 7 anys, segons les dades de la Taula 10.

Taula 10
Situació en acabar el PFI (en %)

	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21
Estic buscant feina	14,40	14,16	13,92	12,05	12,56	15,62	18,75
Continuo estudiant	68,72	66,46	65,18	68,01	66,19	71,03	57,97
Estudio i treball	4,24	5,34	5,55	5,64	5,57	2,70	4,35
Estic treballant	12,63	14,03	15,35	14,30	15,68	10,65	18,93

Font: Departament d'Educació i Consell de Cambres de Comerç de Catalunya. Informe d'inserció laboral dels ensenyaments professionals, edicions 2016 a 2022.

Si ens fixem en les darreres dades publicades, corresponents al curs escolar 2020-21, observem un increment substancial dels qui tenen feina (23,28 %). Un petit percentatge (4,35 %) d'aquests combinen estudis amb feina. Al mateix temps, augmenta en poc més de tres punts percentuals el nombre de persones que busquen feina. Tots dos increments es fan a costa dels qui continuen estudiant, que experimenten una davallada de 13 punts amb relació al curs 2019-20 i amb un 57,97 % se situen molt clarament en el punt més baix de la sèrie. I aquesta és la comparació rellevant, atès que els resultats del 2019-20 estan condicionats per la finalització d'uns estudis durament marcats pel període més dur de la pandèmia Covid-19 i, per tant, són un referent distorsionat. El fet que l'índex d'inserció laboral i el dels qui no troben feina se situïn, tots dos, en el punt més alt de la sèrie històrica, mostra un major dinamisme del mercat de treball i més oportunitats per als graduats de PFI que, per tant, opten per la via laboral en detriment de la formativa. Caldrà veure l'evolució en el futur, però, en tot cas, la dada convida a no oblidar el vessant professionalitzador dels PFI.

És interessant fer una breu comparativa amb les dades que aportava l'edició de 2009 de l'estudi d'Inserció laboral dels Ensenyaments Professionals,³ el primer de la sèrie que recollia dades relatives als PFI, aleshores PQPI. Aquella edició recollia la situació de l'alumnat que havia participat en algun programa en el curs 2007-08: els efectes de la crisi de 2008 encara eren incipients. D'aquella promoció, el 42 % havien trobat feina i el 34 % continuaven estudiant, molt majoritàriament a l'FP de grau mitjà. Tretze anys després —i en un moment de recuperació amb relació a anys anteriors— l'índex d'inserció laboral s'ha reduït, com hem vist, a poc menys de la meitat (23,28 %). Per contra, el percentatge dels qui continuen estudiant s'ha enfilat, tot i ser la dada més baixa dels darrers

3. Elaborat, com la resta de la sèrie, pel Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya i el Consell de Cambres de Comerç de Catalunya.

set anys, en gairebé 24 punts percentuals. Són xifres prou contundents que il·lustren com la successió de dues crisis —la de 2008 i la provocada pel Covid-19— han causat una reducció remarcable dels llocs de treball que requereixen una qualificació bàsica, amb les subsegüents dificultats d'inserció laboral per als estudiants de PFI i una pressió que ha crescut continuadament per a l'accés a l'FP de grau mitjà.

Entrant en l'anàlisi de les dades dels qui continuen estudiant, veiem que una majoria molt clara opta per l'FP de grau mitjà. Segons la Taula 11, l'opció de l'ESO per a adults experimenta una caiguda sostinguda, igual que ho fa la d'inscripció a cursos de preparació de la prova d'accés a l'FP en l'edició 2019-20. Serà interessant verificar, en la publicació dels resultats del curs 2021-22, els efectes que pugui haver tingut la Resolució d'octubre de 2020 (EDU/2638/2020), transcendent per a l'horitzó formatiu dels qui superen un PFI: en aquesta Resolució s'estableix l'accés directe a un cicle d'FP de grau mitjà per als qui superen un PFI. Es millorava, així, la situació existent des de 2009, en què l'accés directe requeria haver obtingut una nota mitjana de 8 al PFI.

Taula 11
Continuïtat formativa post-PFI

Respostes	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20
Un estudi de GM	52,71	51,52	58,30	57,52	52,37	61,63
Educació secundària obligatòria per a adults	23,00	22,09	20,26	18,15	19,91	11,36
Curs de preparació per a la prova d'accés	5,15	5,76	4,92	5,25	6,91	3,47
Formació ocupacional	7,92	7,66	6,86	6,17	7,33	8,98
Altres formacions	11,23	12,97	9,66	12,90	13,48	14,56

Font: Departament d'Educació i Consell de Cambres de Comerç de Catalunya. Informe d'inserció laboral dels ensenyaments professionals, edicions 2016 a 2022.

El fet que un 23,54 % estigui fent altres formacions no reglades, és també motiu d'interès. Malgrat no hi ha detall de quines puguin ser les «altres formacions» —i que no disposem de les dades de 2021-22— el fet que gairebé un 9 % siguin cursos de formació per a l'ocupació permet intuir que aquestes altres formacions es facin també amb la voluntat clara d'obrir-se camí en el mercat de treball. És una dada, per tant, que convida a establir ponts de coordinació entre els oferents d'aquestes formacions, l'administració educativa i les administracions locals per tal de mirar d'optimitzar els itineraris formatius.

Pel que fa a la qualitat de la feina dels que n'han trobat, els resultats del curs 2020-21 recuperen una mica les proporcions de la sèrie anterior, invertida el curs 2019-20 pels efectes de la pandèmia. Un 55,53 % declara que la feina està relacionada amb els estudis fets, 5 punts per sota del que passava en la promoció de 2015 però gairebé 11 per sobre de la de 2020. És, en qualsevol cas, una proporció força més baixa que en el cas dels graus mitjans i superiors d'FP (68,3 % i 71,0 %, respectivament) i, al nostre entendre, una crida a la configuració de programes més polivalents.

Taula 12
Relació de la feina amb el PFI realitzat

Respostes	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21
SÍ	60,35	59,83	59,69	58,80	59,11	44,68	55,53
NO	39,65	40,17	40,31	41,20	40,89	55,32	44,47

Font: Departament d'Educació i Consell de Cambres de Comerç de Catalunya. Informe d'inserció laboral dels ensenyaments professionals, edicions 2016 a 2022.

Amb relació a l'estabilitat de la feina, la Taula 13 mostra el predomini de la temporalitat, per bé que calgui celebrar la pujada de gairebé 10 punts en la contractació indefinida per a la promoció de 2021. Planteja certes dificultats d'interpretació la caiguda de 19 punts de la contractació temporal: aproximadament la meitat van a contractació indefinida i l'altra meitat a «altres formes de contractació». Ens inclinàriem per atribuir aquestes dades a les imprecisions dels antics estudiants quan expressen la seva situació contractual en l'enquesta realitzada.

Taula 13
Tipus de contracte laboral

Respostes/TP	2014-15	2015-16	2016-17	2017-18	2018-19	2019-20	2020-21
Contracte temporal	67,70	69,92	74,96	78,35	74,76	68,30	49,73
Contracte indefinit	9,48	8,74	9,62	7,75	11,82	6,81	16,33
Treball pel meu compte	1,35	1,34	0,46	1,29	1,28	2,13	2,13
Altres	21,47	20,00	14,96	12,60	12,14	22,77	31,81

Font: Departament d'Educació i Consell de Cambres de Comerç de Catalunya. Informe d'inserció laboral dels ensenyaments professionals, edicions 2016 a 2022.

Pel que fa a la contractació a temps complet o parcial, la darrera xifra de què disposem correspon al curs 2019-20: un 44,26 % eren a temps complet i de 55,74 a temps parcial, amb el subsegüent impacte negatiu en els nivells retributius. No disposem de les dades corresponents al curs 2020-21, però cal esperar que hagi seguit una certa tendència a l'alça, com ha estat el cas dels graduats de grau mitjà i grau superior d'FP, que han registrat un augment mitjà del 3 %.

Una darrera consideració: el fet que el 42 % dels joves que finalitzen un PFI opti per la via laboral —als quals caldria sumar tots aquells que causen baixa per accedir a una feina precària, sovint en l'economia informal— és un argument sòlid, un més, per no menystenir el vessant professionalitzador d'aquests programes.

Model de finançament

El model de finançament dels PFI és el resultat d'una trajectòria de tres dècades al llarg de les quals mai no ha arribat a estabilitzar-se d'acord amb el que seria exigible, sent, com són els PFI, l'única opció de formació professionalitzadora per als joves que acaben l'ESO sense obtenir la graduació.

El PTT —el «degà» dels PFI que des de 1986 ha superat totes les escomeses i canvis normatius— té un model propi de finançament. Es tracta d'un finançament mixt en el qual el DE i l'Ajuntament (o diversos ajuntaments, en alguns PTT) aporten professorat, recursos econòmics i instal·lacions (instituts en el cas del DE) per a la realització del programa. L'import respectiu i el lloc on s'imparteix, tant la formació general com la professionalitzadora, es detalla en l'acord bilateral anual entre les dues administracions. La renovació de l'acord es fa de manera automàtica curs rere curs si no es manifesta voluntat expressa de donar per acabada la col·laboració DE/Ajuntament (aquesta situació només s'ha donat tres vegades des de 1986). Aquest model, amb alguns retocs i matisos, s'ha mantingut fins avui. Amb relació a l'aportació de les administracions locals, des de finals de la primera dècada d'aquest segle la Diputació de Barcelona dona suport a la participació municipal. La seva contribució s'ha enfilat fins als 973.100,70 euros en el curs actual (2022-23), import que s'aplica a un total de 31 PTT i 10 grups de PIP (novetat introduïda en els darrers exercicis).

Durant gairebé dues dècades, l'aportació del Servei d'Ocupació de Catalunya ha tingut un paper remarcable en el finançament dels PFI. Ho va ser, la primera dècada, amb la derivació de fons del programa d'Escoles Taller i Cases d'Oficis, que són l'origen del que després va esdevenir el programa FIAP, ja amb finançament del Departament d'Educació. Ho ha estat, fins fa un parell d'anys, amb la convocatòria de subvencions adreçades a finançar aquells programes d'entitats privades que el Departament d'Educació autoritzava,

és a dir, qualificava com a adequats a les finalitats de PGS, PQPI o PFI. El tràmit d'aquesta convocatòria seguia, lògicament, els ritmes i procediments del finançament d'accions de Formació per a l'Ocupació que molt rarament, si mai, van concordar amb els del funcionament dels PFI que s'havien de basar en el calendari escolar. Això creava desajustos molt importants: les entitats no podien arriscar-se a iniciar una activitat gratuïta per als seus usuaris si no tenien assegurada la provisió de fons per fer-la. I si la confirmació es rebia el mes d'octubre, posem per cas i sense exagerar gens, la dificultat per convertir les preinscripcions en matrícules era la que tothom pot imaginar-se.

Com avançàvem, des de fa un parell d'anys aquesta convocatòria del SOC ja no s'ha fet. El Departament d'Educació finança el PTT (comptant aquí amb l'aportació ja comentada de les administracions locals), el FIAP i els PIP que es fan a instituts públics. A més, subvenciona, en el curs actual, un total de 49 grups dels PIP autoritzats. Així doncs, dels 551 grups de PFI del curs 2021-22, 375 van disposar de finançament públic. Els 176 restants són PIP autoritzats que van recórrer a altres fonts per obtenir finançament. El més freqüent és que els fons s'obtinguin de programes diversos del SOC destinats a joves.

S'han fet avenços indubtables per «estabilitzar» el model de finançament, però 176 grups (31,94 % del total) amb finançament incert són un llast massa feixuc per considerar que el tema està resolt. I, ja se sap, la vulnerabilitat del finançament és directament proporcional a la feblesa del sistema.

Especificitats de la província de Barcelona

En la demarcació territorial de la província de Barcelona es mantenen, pel que fa als PFI, les mateixes constants que en el conjunt de Catalunya, amb alguns matisos rellevants que val la pena comentar, especialment si es té en compte la implicació de la Diputació de Barcelona en l'impuls dels PFI.

La primera constatació és que totes les comarques de la província disposen d'oferta de PFI. La darrera a incorporar-la, el Moianès, en va començar a tenir el curs 2021-22 amb un grup de PIP a l'Institut Moianès de Moià. És evident, però, que aquesta constatació ens indica poc amb relació a la capacitat d'aquesta oferta per fer front a les necessitats del col·lectiu de joves que han finalitzat l'ESO sense el graduat. La Taula 14 ofereix una primera visió global, merament aproximativa, al respecte.

Observem que les comarques que se situen per sota de la mitjana de la província —o en la mitjana, com el cas d'Osona— tenen una població de 187.675 persones entre 16 i 20 anys (un 60,13 % del total), mentre que les que tenen una ràtio per sobre de la mitjana

presenten, en la mateixa franja d'edats, una població de 124.461 persones (un 39,87 %). Aquesta primera aproximació permet intuir algunes problemàtiques d'escassetat d'oferta en àrees amb volums apreciables de població, com podrien ser les del Vallès Oriental i el Maresme.

Taula 14
Població de 16 a 20 i places PFI. Província de BCN
per comarques

Comarca	Homes	Dones	Total	Places PFI 2022-23	Ràtio
Garraf	4.410	4.274	8.684	161	54
Barcelonès	54.677	51.370	106.047	1.966	54
Vallès Occidental	29.090	27.078	56.168	956	59
Anoia	3.888	3.610	7.498	126	60
Osona	4.884	4.394	9.278	149	62
Baix Llobregat	25.181	23.326	48.507	769	63
Vallès Oriental	13.128	11.953	25.081	351	71
Bages	5.256	4.675	9.931	137	72
Berguedà	1.028	860	1.888	23	82
Maresme	13.835	12.342	26.177	305	86
Alt Penedès	6.232	5.850	12.082	112	108
Moianès	423	372	795	6	133
Total prov. Barcelona	162.032	150.104	312.136	5.061	62

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'IDESCAT i del Departament d'Educació (Direcció general de Formació Professional).

Les dades de gestió (Taula 15) de la unitat responsable dels PFI —la Direcció general de Formació Professional del Departament d'Educació— confirmen el que ja s'intuïa en comparar el volum de població de 16-20 anys i les places PFI: que en les demarcacions del Maresme i el Vallès Oriental s'hi concentra amb força claredat un problema de manca d'oferta de places de PFI. És cert que en tots els casos continua havent-hi vacants per cobrir ben entrat el curs i que, d'altra banda, no hi ha relació directa entre finalitzar l'ESO sense el graduat i voler-se inscriure en un PFI. Però, en qualsevol cas, és una alerta a tenir en compte.

La peculiaritat del mapa dels Serveis Territorials del Departament d'Educació fa complicat, a la província de Barcelona, arribar a conclusions molt precises comarca per comarca. És possible fer-ho al Baix Llobregat —que manté un nivell de cobertura estable i un alt nivell de vacants ben entrat el curs— i al Vallès Occidental —destaquem en aquest darrer cas,

la davallada notable en la cobertura de l'oferta a candidats potencials als PFI—, però és força complex fer-ho en el cas de «Barcelona comarques»⁴ i a la Catalunya central. Simplement fem notar que la cobertura de demanda potencial a Barcelona comarques és la més baixa de la província i pel que fa a la Catalunya central es manté en la franja alta en els dos cursos analitzats. Pel que fa a la ciutat de Barcelona, té una oferta per sobre de la demanda possible, malgrat no pugui escapar-se de l'existència de vacants que, recordem-ho, agrupen les que ja existien en començar el curs i les baixes registrades a principi de desembre.

Taula 15
Cobertura de places de possibles alumnes susceptibles PFI per ST*

	% curs 2022-23	% curs 2021-22	Vacants a 02/12/2022 (**)
ST Baix Llobregat	76	77	105
ST Barcelona comarques	51	66	69
ST Catalunya central	88	89	60
ST Consorci d'Educació de Barcelona	107	141	66
ST Maresme - Vallès Oriental	61	66	23
ST Vallès Occidental	80	112	57
Total general	76	92	380

*Estimació de places que es poden cobrir respecte a l'estimació global de l'alumnat susceptible de cursar un PFI.

**Incloent-hi les baixes del 1r trimestre.

Font: Departament d'Educació (Direcció general de Formació Professional).

Si fem una comparativa breu amb aquestes mateixes dades per al conjunt de Catalunya, veiem que la situació és lleugerament pitjor a la província de Barcelona: 3 punts percentuals menys de cobertura el curs 2021-22 i 6 punts el 2022-23. Gairebé un 62 % de les vacants també es concentren a la província.

Analitzem, tot seguit, la informació de la Diputació de Barcelona sobre els PFI que es duen a terme als 41 ens locals que reben finançament de la Diputació. Per bé que aquest grup de 41 ens locals —en trobareu la llista completa a l'apartat dedicat a la incidència de les administracions locals als PFI— no és del tot representatiu del conjunt de la província —entre altres absències destacades hi ha la de la ciutat de Barcelona—, és indubtable que les tendències observades des dels serveis tècnics de l'Àrea d'Educació de la

4. Aplega les comarques de l'Alt Penedès i el Garraf, el Barcelonès Nord (Badalona, Sant Adrià del Besòs i Santa Coloma de Gramenet) i l'Hospitalet de Llobregat.

Diputació són prou significatives. Tenen, a més, la virtut que es presenten en una sèrie històrica de 4 exercicis, la qual cosa ofereix una aproximació més fiable a l'evolució de diferents paràmetres dels PFI.

Taula 16
Demanda i oferta de places (%)

	2018	2019	2020	2021
Sol·licituds excloses per manca de places	17,2	21,4	20,7	7,6
Cobertura de places ofertades a 1 de desembre (tancament de la matrícula)	99,3	96,2	92,2	87,3
Alumnat procedent del municipi gestor	58,2	66,4	65,9	60,8

Font: Diputació de Barcelona (Àrea d'Educació, Esports i Joventut).

En l'encaix entre oferta i demanda de places de PFI destaca la reducció dràstica de les peticions no ateses per manca de places el 2021. Pel fet de ser una dada que es produeix en un moment àlgid de la pandèmia, la interpretació és una mica més difícil. És cert que coincideix en un any d'increment de l'oferta, però també de disminució de la taxa de graduació a l'ESO. Malgrat això, és indubtable que es tracta d'una bona notícia.

L'increment d'oferta dels darrers exercicis també incideix en el fet que el percentatge de vacants en el moment de fer el tancament de la matrícula hagi augmentat en els 4 anys de la sèrie (expressat a la Taula 17 en forma de percentatge de places cobertes).

Pel que fa al volum d'alumnat de fora del municipi gestor que reben els ens locals, manté una certa estabilitat: 41,8% el 2018 i 39,2 el 2022. És un bon exemple per il·lustrar la importància del factor mobilitat en l'accessibilitat dels PFI a tot el territori i, alhora, un punt feble en la pervivència de l'oferta de PFI en cadascun d'aquests municipis: que la despesa que fa un ajuntament —per molt que en aquest cas sigui amb el suport de la Diputació— beneficiï habitants d'un altre municipi és, si més no, una font de conflicte potencial.

La Taula 17 ens permet comprovar que les característiques de l'oferta de PFI a la província de Barcelona no són gaire diferents de les de tot Catalunya. Així, els cursos d'Auxiliar de vendes, oficina i atenció al públic i d'Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració, són els dos que han rebut més suport per part de la Diputació de Barcelona i són, també, els que lideren l'oferta a Catalunya. El programa d'Auxiliar d'activitats d'oficina i de serveis administratius generals és el tercer més subvencionat (i el 6è amb més oferta a Catalunya), mentre que el d'Auxiliar de vivers i jardins és el 4t en tots dos registres.

Taula 17
Cursos subvencionats segons les especialitats

	2018	2019	2020	2021
Auxiliar de vendes, oficina i atenció al públic	24,4	26,7	27,9	27,9
Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració	13,3	16,7	16,3	16,3
Auxiliar d'activitats d'oficina i de serveis administratius generals	13,3	10,0	11,6	11,6
Auxiliar de vivers i jardins	2,2	6,7	7,0	7,0
Altres especialitats	37,8	40,0	37,2	37,2

Font: Diputació de Barcelona (Àrea d'Educació, Esports i Joventut).

Pel que fa a les característiques de l'alumnat dels PFI dels 41 ens locals que reben suport de la Diputació (Taula 18), l'edat mitjana dels alumnes es manté inalterada a tota la sèrie (17 anys), el percentatge d'alumnat de nacionalitat estrangera s'ha duplicat amb escreix des del 15,2 % de 2018 i l'alumnat nouvingut de llengües no romàniques s'ha quadruplicat i ja representa un 12,3 % del total d'estudiants de PFI.

Taula 18
Característiques de l'alumnat

	2018	2019	2020	2021
Edat mitjana dels alumnes	17	17	17	17
% de dones sobre el total d'alumnes	34,2	32,6	32,1	26,8
% d'alumnat de nacionalitat estrangera	15,2	22,0	25,2	35,1
% d'alumnes que són nova incorporació al sistema educatiu (< 2 anys) en llengües no romàniques	4,0	5,3	5,9	12,3

Font: Diputació de Barcelona (Àrea d'Educació, Esports i Joventut).

El percentatge de dones sobre el total d'alumnat experimenta un descens gradual fins arribar a representar només la quarta part, per bé que la interpretació d'aquesta dada no és senzilla: pot ser la combinació de factors demogràfics locals (hem vist que a les comarques barcelonines i a la franja de 16 a 20 anys hi ha 162.032 nois i 150.104 noies) amb factors més generals a tot Catalunya, com la major presència d'homes que de dones a l'ESO o la superioritat de les noies en la taxa de graduació de l'ESO (a la xarxa pública, 93,7 les noies per 88,0 els nois, en dades del curs 2019-20). A manca d'una anàlisi molt més aprofundida i amb la màxima cautela, en aquest cas no podríem dir, d'entrada, que es tracti d'una dada negativa des de la perspectiva de gènere.

Taula 19
Resultats del curs (en %)

	2018	2019	2020	2021
Alumnat que es dona de baixa	22,5	23,7	23,9	22,1
Alumnat que supera el mòdul professional	57,5	59,1	62,3	66,9
Alumnat que supera el mòdul general	54,5	57,8	59,8	62,7
Alumnat que supera els mòduls professional i general	56,4	59,6	55,7	65,1
Alumnes que superen els dos mòduls del curs amb una nota superior a 8	11,1	12,0	11,2	12,1
Nota mitjana de l'alumnat que supera el curs	5,9	6,1	5,9	6,1

Font: Diputació de Barcelona (Àrea d'Educació, Esports i Joventut).

Als ens locals que reben finançament per als PFI —40 ajuntaments i una mancomunitat municipal— els nivells d'abandonament dels estudis se situen un punt percentual per sota de la mitjana a Catalunya en el darrer any d'una sèrie que manté, dissortadament, una pauta d'estabilitat. Pel que fa a l'alumnat que supera el curs, la dada també és millor que la global a Catalunya: un 65,1 % vs. 59,7 %. Aquests resultats reforcen la conveniència i pertinència de disposar de la cooperació de les administracions locals en aquest tipus de programes atès el seu arrelament al territori.

És interessant observar, al llarg de tota la sèrie, com la proporció d'alumnat que supera el mòdul professional del curs està sempre per sobre del que supera el mòdul general. Podem interpretar-ho com un petit indicatiu del rebuig d'una part de l'alumnat cap al mòdul que, malgrat basar-se en un enfocament metodològic molt diferent, té més punts de contacte amb la seva experiència a l'ESO.

L'alumnat que obté una nota mitjana superior a 8 —fins a octubre de 2020, condició necessària per poder accedir directament a un cicle formatiu de grau mitjà— es manté estable entre l'11 % i el 12 %, igual que ho fa la nota mitjana al voltant del 6. Són dades a tenir en compte perquè auguren efectes positius en l'aplicació de la Resolució EDU/2638/2020, d'octubre d'aquell any, que estenia molt considerablement les possibilitats d'accés directe a l'FP de grau mitjà per a tothom que, acomplint requisits molt bàsics, superés un PFI.

Finalment, la singularitat principal que presenta la província de Barcelona amb relació a la resta de Catalunya és el suport que la Diputació de Barcelona dona a 41 ens locals per tal que puguin dur a terme la seva oferta de PFI. L'import total aportat per la Diputació en el curs actual puja fins a gairebé un milió d'euros (concretament, 973.100,70€). En termes de subvenció per alumne participant en un PFI, l'import era de 1.001 euros el 2020 i de 928 el 2021. És sense cap dubte un suport que en molts casos marca la diferència entre tirar endavant un PFI o reduir l'oferta.

LA INCIDÈNCIA DE LES ADMINISTRACIONS LOCALS EN ELS PFI: EL CAS DE LA PROVÍNCIA DE BARCELONA

A les comarques de Barcelona moltes administracions locals intervenen en major o menor mesura en l'avaluació de necessitats i en la definició de propostes per configurar l'oferta anual de PFI. Aquesta intervenció es concreta:

1. Participant com a coorganitzadors dels PTT al seu municipi.
2. Participant a les taules locals de planificació.

1. Coorganització dels PTT

La participació de les administracions locals en el marc d'aquesta modalitat de PFI representa l'estadi superior d'intervenció municipal en l'oferta anual de PFI. Els ajuntaments són en aquest cas organitzadors i responsables d'aquests programes en el seu territori, en un pla d'igualtat amb el DE. Això suposa disposar d'una major capacitat d'incidència en relació amb la detecció de necessitats, la provisió de places i la concreció de les especialitats professionals que s'ofereixen. La seva participació en aquesta modalitat també facilita la relació i el contacte amb els centres públics del seu municipi, en especial si el PTT es fa en instituts del DE i pot facilitar la seva coordinació i l'establiment de sinergies amb altres activitats locals de lluita contra l'abandonament escolar prematur.

Atesa la importància d'aquesta col·laboració i per tal d'aportar més elements de judici, farem en l'apartat següent una anàlisi detallada de l'oferta de PTT a la província de Barcelona per al curs 2022-23.

2. Les taules locals de planificació

Molt sovint la participació municipal es fa mitjançant les taules locals de planificació. Aquestes taules, voluntàries i de caràcter habitual però no normatiu, reuneixen els representants dels centres públics del municipi, la inspecció educativa, el coordinador territorial d'FP i de PFI juntament amb tècnics locals per intercanviar informació, avaluar necessitats i elaborar propostes de provisió de places de PFI en el municipi. Aquestes propostes de caràcter local són presentades i considerades en les comissions territorials del DE, una per a cada Servei Territorial del Departament d'Educació. Finalment, a partir de les propostes territorials recollides, el DE concreta l'oferta final

de PFI, detallant les modalitats (PTT, PIP i FIAP), les especialitats i el nombre de grups i places per municipi o territori, sempre en funció de la disponibilitat pressupostària existent.

Els ajuntaments participants valoren positivament aquestes taules en les quals poden intercanviar informació sobre les necessitats existents i aportar el seu coneixement sobre les potencialitats i recursos del territori: informacions dels serveis municipals d'educació, joventut, serveis socials, promoció econòmica, en funció de les capacitats de coordinació interserveis de cada ajuntament. Tot i així, en general els tècnics locals consultats manifesten l'existència de mancances informatives que limiten l'eficàcia de la seva participació en la definició i provisió final de places dels PFI en el seu territori. Es troba a faltar una major i millor informació de les necessitats, més detallada i personalitzada, que ajudi a elaborar propostes més ajustades a les característiques dels beneficiaris potencials. En altres casos també manifesten que l'oferta final de places no permet donar la cobertura corresponent a les necessitats existents. Tot i reconèixer la seva utilitat, les administracions locals desitjarien una relació més fluïda i continuada entre els centres i els serveis educatius del seu municipi que afavorís una capacitat d'intervenció més àgil, ràpida i directa amb el jovent en risc.

Fent una valoració general es pot constatar que la intervenció de les administracions locals aporta un factor qualitatiu de primer ordre en la capacitat d'elaborar i concretar una oferta més ajustada a les característiques i necessitats de PFI en cada municipi. La seva relació directa amb tots els agents que condicionen la demanda d'ocupació, l'oferta de PFI i la demanda d'aquesta formació, les situa en una posició privilegiada de «pivot» per identificar necessitats del teixit empresarial, influir per encaminar-hi l'oferta formativa i per orientar els joves a aquesta oferta.

En sentit contrari, la manca de participació local empobreix el treball i limita les capacitats de l'administració educativa per configurar una oferta suficient. Les actuacions desenvolupades pels ajuntaments, o la seva absència, són una clau distintiva de l'evolució positiva o negativa de l'oferta de PFI en cada territori. Aquest element distintiu s'observa tant pel que fa a la seva dimensió quantitativa —capacitat de proveir les places necessàries— com qualitativa —característiques de l'oferta en relació amb les necessitats més concretes dels joves beneficiaris—.

PTT: oferta 2022-23

El curs 2022-23 s'han creat un total de 157 grups en la modalitat PTT. Per a la seva realització, el Departament d'Educació té vigents 73 convenis de col·laboració amb 87 ajuntaments i amb el Consell Comarcal de la Garrotxa, el Conselh Generau d'Aran i la Mancomunitat intermunicipal La Plana, a Osona (informacions facilitades pel DE).

L'oferta corresponent a les comarques de Barcelona per a aquest curs és la següent:

Taula 20
Oferta de PTT a les comarques de Barcelona

Comarca	Poblacions	Grups	Places
Alt Penedès	Santa Margarida i els Monjos	2	30
	Vilafranca del Penedès	1	14
Total comarcal		2	3
Anoia	Anoia sud (Piera i Masquefa)	2	34
	Igualada	3	49
Total comarcal		3	5
Bages	Manresa	3	50
Total comarcal		1	3
Baix Llobregat	Castelldefels	4	66
	El Prat de Llobregat	3	48
	Esparraguera	1	17
	Esplugues	2	34
	Gavà	2	33
	Martorell	2	33
	Molins de Rei	2	34
	Sant Boi de Llobregat	3	50
	Sant Feliu de Llobregat	3	49
	Sant Joan Despí	2	33
	Sant Vicenç dels Horts	2	31
	Viladecans	4	66
Total comarcal		12	30

Comarca	Poblacions	Grups	Places
Barcelonès	Badalona	2	33
	L'Hospitalet de Llobregat	4	64
	Sant Adrià de Besòs	2	33
Total comarcal	3	8	130
Berguedà	Berga	1	17
	Puig-reig	1	17
Total comarcal	2	2	34
Garraf	Sant Pere de Ribes	3	50
	Vilanova i la Geltrú	2	31
Total comarcal	2	5	81
Maresme	Arenys de Mar	1	16
	Argentona	1	16
	Baix Maresme (Alella, el Masnou i Tiana)	2	34
	Calella	1	17
	Pineda	2	33
Total comarcal	7	7	116
Osona	Centelles	1	16
	Manlleu	2	32
	Tona	1	16
	Torelló	2	32
	Vic	3	50
Total comarcal	5	9	146
Vallès Occidental	Montcada i Reixac	2	34
	Palau Solità i Plegamans	2	31
	Rubí	3	48
	Sant Cugat del Vallès	4	67
	Sabadell	2	33
	Terrassa	3	48
Total comarcal	6	16	261
Vallès Oriental	Cardedeu	2	33
	Granollers	3	49
	Lliçà d'Amunt	1	16
	Montornès del Vallès	2	31
	Sant Celoni	2	33
Total comarcal	5	10	162
Total província BCN	48	98	1.601

En el curs actual es fan PTT a totes les comarques barcelonines, a excepció del Moianès. En conjunt s'han organitzat 98 grups, amb 1601 places. Les especialitats ofertades comprenen la immensa majoria de perfils existents en els PFI.

El PTT també té presència a totes les capitals comarcals, llevat de Barcelona i Mataró. La desaparició, en aquest curs 2022-23, dels PTT a Barcelona és deguda a la seva transformació en PIP organitzats pel Consorci d'Educació de Barcelona, integrat pel Departament d'Educació i l'Ajuntament de Barcelona. En el cas de Mataró, el traspàs de titularitat de l'Institut Miquel Biada de l'Ajuntament de Mataró a la Generalitat ha comportat la transformació del PTT també en PIP. Si tenim en compte que el programa va néixer a Barcelona i que es realitzava a Mataró des de finals dels anys 90 del segle passat i, sobretot, que no sembla que la transformació en PIP respongui a problemes d'eficàcia dels PTT, cal esperar que aquests canvis —que no signifiquen una disminució de l'oferta de PFI— no s'acabin traduint en un menor grau d'implicació dels dos ajuntaments.

Entre les ciutats amb més població, el PTT hi és present en la immensa majoria, a excepció de Santa Coloma de Gramenet, Cornellà de Llobregat i Mollet del Vallès. Destaca l'absència en aquests municipis tant pel volum de la seva població jove com pel fet de tractar-se d'ajuntaments que porten a terme importants polítiques socials en el seu territori. Això darrer fa encara més sorprenent que no s'hagi incidit en aquest àmbit. Aquesta és una realitat que seria impensable en el cas de l'oferta d'FP. Estem parlant de casos en què l'oferta d'altres modalitats de PFI és testimonial i, per tant, és segur que queden necessitats per cobrir. El treball col·laboratiu entre l'administració educativa i les administracions locals que anem posant en relleu al llarg d'aquest estudi seria, en aquest cas i en altres de similars, de la màxima urgència.

En algunes comarques s'han creat PTT de tipus zonal, i s'atén en un mateix programa jovent de municipis veïns. Aquest és el cas dels PTT Anoia Sud i Baix Maresme. La Diputació de Barcelona ha tingut un paper rellevant en la configuració d'aquests PTT zonals.

El suport de la Diputació de Barcelona

La Diputació de Barcelona contribueix al finançament dels PFI, tant en modalitat PTT, en 35 territoris (34 municipis i 1 Mancomunitat intermunicipal), com en la dels PIP, en 10 municipis. En conjunt, la Diputació inverteix un total de 973.100,70 € en l'oferta de PFI corresponent al curs 2022-23 a les comarques barcelonines. Aquest suport —que ha anat creixent des dels seus inicis a finals de la primera dècada d'aquest segle— s'ha convertit en un actiu imprescindible de la participació de les administracions locals en els PFI i, per tant, en un dels pilars de la seva evolució en el futur.

Taula 21
Aportació econòmica de la Diputació de Barcelona
per programa i modalitat

Ens local	PFI -PIP	PFI -PTT	Import curs 2022-23 (€)	
Aj. d'Arenys de Mar		●	25.534,17	Auxiliar de muntatge i manteniment d'equips informàtics
Aj. d'Argentona		●	13.320,33	Auxiliar de pastisseria i forneria
Aj. de Barberà del Vallès			25.534,17	Auxiliar de vivers i jardins
Aj. de Berga		●	12.767,09	Auxiliar de vendes i atenció al públic
Aj. de Canyelles	●		12.767,09	Auxiliar d'activitats forestals
Aj. de Cardedeu			25.534,17	Auxiliar d'activitats d'oficina i en serveis administratius generals Auxiliar muntatges d'instal·lacions elèctriques, d'aigua i gas
Aj. de Castelldefels		●	25.534,17	Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar de muntatges d'instal·lacions electrotècniques en edificis Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració Auxiliar de muntatge i manteniment d'equips informàtics
Aj. de Centelles		●	10.164,50	Auxiliar de vendes i atenció al públic
Aj. d'Esplugues de Llobregat		●	17.831,37	Auxiliar de vendes i atenció al públic
Aj. de Gavà		●	21.278,48	Auxiliar de vendes i atenció al públic
Aj. de Granollers		●	25.534,17	Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració Auxiliar de fabricació mecànica i instal·lacions electrotècniques
Aj. de la Garriga	●		22.129,62	Auxiliar en treballs de fusteria i instal·lacions de mobles
Aj. de l'Hospitalet de Llobregat	●		25.534,17	Auxiliar d'hoteleria: cuina i càterring Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració Auxiliar de reparació i manteniment de vehicles lleugers
Aj. d'Igualada		●	25.534,17	Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar de fabricació mecànica i d'ajust i soldadura Auxiliar de muntatges d'instal·lacions elèctriques d'aigua i gas

Ens local	PFI -PIP	PFI -PTT	Import curs 2022-23 (€)	
Aj. de Lliçà d'Amunt		●	9.937,05	Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració
Aj. de Manlleu		●	21.278,48	Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració Auxiliar de vivers i jardins
Aj. de Manresa		●	25.534,17	Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar d'imatge personal: perruqueria i estètica Auxiliar de fabricació mecànica i d'ajust i soldadura
Aj. de Martorell		●	20.852,91	Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar de fabricació mecànica i instal·lacions electrotècniques
Aj. de Montcada i Reixac		●	25.534,17	Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar de muntatge i manteniment d'equips informàtics
Aj. de Montgat		●	12.256,40	Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar d'activitats esportives
Aj. de Montornès del Vallès		●	25.534,17	Auxiliar de fabricació mecànica i d'ajust i soldadura Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració
Aj. de Piera		●	25.534,17	Auxiliar de vivers i jardins Auxiliar de comercialització de productes i logística
Aj. del Prat de Llobregat		●	25.534,17	Auxiliar de reparació i manteniment de vehicles lleugers Auxiliar de fontaneria, calefacció i climatització Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració
Aj. de Puig-reig		●	9.788,10 €	Auxiliar de vivers i jardins
Aj. de Ripollet	●		25.534,17	Auxiliar de vivers i jardins Auxiliar d'hoteleria: cuina i càtering
Aj. de Rubí	●		25.534,17	Auxiliar d'hoteleria: cuina i càtering
Aj. de Sant Adrià de Besòs		●	25.534,17	Auxiliar d'imatge personal: perruqueria i estètica Auxiliar en reparació i manteniment de vehicles lleugers
Aj. de Sant Andreu de la Barca	●		25.534,17	Auxiliar de vendes i atenció al públic
Aj. de Sant Boi de Llobregat		●	25.534,17	Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar d'activitats agropecuàries Auxiliar de reparació i manteniment de vehicles lleugers

Ens local	PFI -PIP	PFI -PTT	Import curs 2022-23 (€)	
Aj. de Sant Cugat del Vallès		●	25.534,17	Auxiliar de vivers i jardins
Aj. de Sant Feliu de Llobregat		●	25.534,17	Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar de fabricació mecànica i d'ajust i soldadura Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració
Aj. de Sant Joan Despí		●	25.108,45	Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar en operacions de muntatges en instal·lacions electrotècniques en edificis
Aj. de Sant Pere de Ribes		●	25.534,17	Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració Auxiliar d'imatge personal, perruqueria i estètica
Aj. de Sant Quirze del Vallès	●		25.534,17	Auxiliar de manteniment i muntatge d'equips informàtics Auxiliar de manteniment i reparació de vehicles de mobilitat personal
Aj. de Sant Vicenç dels Horts		●	25.534,17	Auxiliar de manteniment i muntatge d'equips informàtics
Aj. de Santa Margarida i els Monjos		●	25.534,17	Auxiliar de manteniment i muntatge d'equips informàtics Auxiliar de manteniment i reparació de vehicles de mobilitat personal
Aj. de Vic		●	25.534,17	Auxiliar en imatge personal: perruqueria i estètica
Aj. de Viladecans	●		51.068,34	Auxiliar de vendes i atenció al públic
		●		Auxiliar d'activitats d'oficina i en serveis administratius generals
Aj. de Vilafranca del Penedès	●		25.534,17	Auxiliar en imatge personal: perruqueria i estètica Auxiliar d'hoteleria: cuina i serveis de restauració
Aj. de Vilanova i la Geltrú	●		48.664,07	Auxiliar de vendes i atenció al públic (NEE) Auxiliar de vendes i atenció al públic Auxiliar de muntatge i manteniment d'equips informàtics
Mancomunitat intermunicipal La Plana		●	25.534,17	Auxiliar d'activitats forestals
Total			973.100,70	

L'aportació econòmica de la Diputació abasta quasi totes les comarques, llevat del Moianès. Hi destaca el nombre de municipis del Baix Llobregat, 10, i els vallesans, 6 del Vallès Occidental i 5 de l'Oriental. Es concentra de manera majoritària en la modalitat PTT i de forma complementària als PIP. En conjunt, contribueix de manera destacada a promoure l'oferta de PFI en municipis generalment mitjans o més petits (la Garriga, Santa Margarida i els Monjos, Piera, Canyelles, etc.), cosa que afavoreix l'extensió quantitativa i territorial del conjunt de l'oferta amb un total de recursos econòmics important, 973.100,70€. De manera general, cal destacar l'aportació de la Diputació tant pel que fa a la notable quantitat de recursos aportats com a la seva intervenció en la millora de l'equilibri territorial de l'oferta de PFI.

A més dels PTT, alguns ajuntaments també organitzen PIP. Concretament, Canyelles (Garraf), Sant Andreu de la Barca i Viladecans (Baix Llobregat), Ripollet, Rubí i Sant Quirze del Vallès (Vallès Occidental), Vilafranca del Penedès (Alt Penedès), La Garriga (Vallès Oriental) i l'Hospitalet de Llobregat. En tots aquests casos disposen del suport financer de la Diputació de Barcelona.

Detecció de necessitats i planificació de l'oferta

El DE realitza la planificació de l'oferta a partir de quantificar el nombre d'alumnes susceptibles de cursar PFI. La planificació es fa per Serveis Territorials del mateix DE.⁵ La planificació de l'oferta de PFI es fa de manera integrada i complementària al procediment emprat per als Cicles d'FP. Les taules de planificació corresponents a cadascun dels Serveis Territorials del DE, en les quals participa el coordinador territorial de PFI, fan una anàlisi quantitativa de necessitats i elaboren propostes per al DE. Complementàriament, el Servei de Programes de Qualificació i Iniciació Professional, del DE, aporta la seva col·laboració en la concreció final de l'oferta en cada territori. Finalment, a partir de les propostes presentades i dels recursos disponibles, el DE concreta el nombre definitiu de places.

En alguns municipis s'han creat unes «Taules de coordinació o concertació» amb participació de la inspecció educativa, els coordinadors territorials d'FP i de PFI, centres educatius i orientadors i també tècnics i responsables educatius municipals. Aquestes taules tenen una funció informadora, d'anàlisi de les necessitats locals en la matèria i d'elaboració de propostes, però sense capacitat per concretar les característiques i el volum de l'oferta final de places de PFI. En tot cas, els ajuntaments que hi participen en

5. Per als criteris emprats en la determinació del nombre de grups en oferta, vegeu l'apartat de distribució territorial de l'oferta de PFI.

valoren positivament l'existència i en lamenten les limitacions. Cal ressenyar que aquestes «taules» no disposen de cap regulació normativa i depenen totalment de la capacitat d'iniciativa dels agents educatius de cada municipi.

Coordinació, seguiment i avaluació

El DE ha creat unes xarxes de coordinació dels PFI per tal de donar un marc de treball conjunt i d'intercanvi d'experiències entre els diferents docents que hi estan implicats. El treball de coordinació també inclou l'establiment de criteris comuns per al seguiment i avaluació de l'alumnat. Aquestes xarxes són territorials, normalment corresponents als Serveis territorials del DE i hi participen tots els programes organitzats pel mateix DE, amb la voluntat d'incloure més endavant el conjunt de PFI, també els autoritzats. Actualment estan funcionant 10 xarxes territorials, i la voluntat del DE és la de constituir, entre totes, una xarxa catalana de PFI.

En determinats municipis, sovint a iniciativa dels ajuntaments, també s'han creat una mena de «taules locals de PFI» amb tots els agents implicats, en les quals, a vegades, participen els PFI autoritzats. Aquest és el cas de Granollers, que a més aplega municipis veïns com Cardedeu, Lliçà d'Amunt i Parets del Vallès.

Tot i així, la major part dels ajuntaments no participen directament en les xarxes territorials, a excepció del professorat municipal dels PTT, el qual hi participa en la seva totalitat.

UNA ESTRUCTURA INESTABLE

Als apartats anteriors hem aportat dades, informacions i algunes consideracions que permeten fer-se una idea general prou acurada de l'evolució i la realitat actual dels PFI. En aquest apartat assenyalarem els factors que, al nostre entendre, condicionen la seva projecció futura i, en definitiva, la seva resposta a les necessitats socials, laborals i econòmiques de Catalunya.

Del fet que assenyalem els problemes clau no se n'ha de deduir una visió catastrofista del que en el passat i en el present han aportat els PFI. És evident que els resultats i els actius són molts i notables. Sense totes les accions endegades sota denominacions diferents i marcs jurídics canviants —des dels PTT iniciats amb la Llei general d'Educació de 1970 encara vigent, fins als actuals PFI—, aproximadament un centenar de milers de joves catalans no haurien tingut cap opció de formació professionalitzadora a la qual acollir-se en acabar l'escolarització obligatòria. I avui no disposaríem d'una base suficient per a, un cop introduïdes algunes modificacions de certa profunditat però perfectament assolibles, convertir-se en un instrument vàlid d'iniciació de la vida activa i adulta per als qui no es graduen en acabar l'ESO.

Certificat enfront de Graduat: el pecat original

En acabar l'ESO, tots els estudiants de Catalunya —i de la resta de l'Estat— es troben amb dues opcions: obtenir el Graduat d'Educació Secundària o un certificat de la seva trajectòria acadèmica (és a dir, el que a la LGE de 1970 era el Certificat d'Escolaritat). És cert que en les darreres disposicions legals, com la Ley Orgánica 3/2020 per la que se modifica la Ley Orgánica de Educación —més coneguda com a LOMLOE—, els circumloquis per evitar l'ombra del certificat d'escolaritat assoleixen un grau elevat d'exquisidesa. El primer punt de l'article 31, el que estableix la titulació en acabar l'ESO, queda redactat així:

1. Obtendrán el título de Graduado en Educación Secundaria Obligatoria los alumnos y alumnas que al terminar la educación secundaria obligatoria hayan adquirido las competencias establecidas y alcanzado los objetivos de la etapa, sin perjuicio de lo establecido en el apartado 10 del artículo 28. En cualquier caso, todos los alumnos y alumnas recibirán, al concluir su escolarización en la educación secundaria obligatoria, una certificación oficial en la que constará el número de años cursados y el nivel de adquisición de las competencias de la etapa. Esta certificación será tomada en cuenta en los procesos de acreditación y para la continuación del aprendizaje a lo largo de la vida.

Las decisiones sobre la obtención del título al final de la misma serán adoptadas de forma colegiada por el profesorado del alumno o alumna.

És a dir, és una certificació més sofisticada però, vaja, a ulls de qualsevol receptor laboral futur els efectes són exactament els mateixos (si tenim en compte, posem per cas, que molts ocupadors encara continuen parlant —30 anys després! — d'FP de primer grau i de segon grau). L'article, al punt 2, enumera els ensenyaments a què es té accés amb el Graduat:

2. El título de Graduado en Educación Secundaria Obligatoria permitirá acceder al bachillerato, a la formación profesional de grado medio y, superando, en su caso, la prueba correspondiente, a los ciclos de grado medio de artes plásticas y diseño y a las enseñanzas deportivas de grado medio; asimismo permitirá el acceso al mundo laboral.

És fàcil entendre que no es reculli alguna frase del tipus «si només tens un certificat no pots accedir a res d'això» per no incórrer en un excés d'obscuritat. Per salvar-ho una mica, el punt 3 de l'article estableix que:

3. Todo el alumnado recibirá un consejo orientador individualizado que incluirá una propuesta sobre la opción u opciones académicas, formativas o profesionales más convenientes. Este consejo orientador garantizará que todo el alumnado encuentre una opción adecuada para su futuro formativo.

Sorprèn la garantia proclamada en la darrera frase: o és un excés de fe en els consells orientadors o és una mica de mala consciència sobre la sortida a què s'adreça els qui no obtinguin el graduat. I és igualment sorprenent la poca —nul·la?— rellevància que el debat sobre aquesta doble via en acabar l'ESO ha tingut en el debat pedagògic i educatiu en general en els darrers 35 anys, és a dir, des de les experimentacions prèvies a la LOGSE de 1990. El maniqueisme a què aboca la sortida doble —la que dona totes les opcions esdevé inexorablement la «bona» i l'altra, la «dolenta»— fa perdre infinitat de matisos en el «consell orientador», no ajuda a trencar la lògica del premi o càstig i, el més important, condiona notablement el punt de partida dels qui acaben l'ESO sense el graduat.

Probablement, el debat i les experiències que van precedir l'elaboració de la LOGSE el 1990 haurien estat el moment per fer net d'una de les herències de la LGE. Era un moment adequat per trencar amb una lògica heretada d'una època en què l'educació secundària —a la qual només accedia el 25 % de la població en edat escolar— tenia la

funció de seleccionar les elits del país. A aquesta funció selectiva li esqueia la lògica de l'aprobat o el suspens. Quan l'escolarització s'universalitza, aquesta lògica ha de prescriure. L'escolarització és obligatòria dels 6 als 16 anys, és a dir, l'Estat obliga tota la ciutadania en aquesta franja d'edats a estar escolaritzada. No és coherent que l'exercici d'aquesta obligació pugui aplicar-se amb un «premi» o un «càstig» perquè la lògica és una altra: l'acompliment o no de l'obligació.

Encara que la cita tingui un punt d'impudícia, volem deixar constància de l'intent, totalment fracassat, de plantejar aquest debat per part de dos dels autors d'aquest Informe —juntament amb un col·lega— just ara fa trenta anys:

Sin duda, el alargamiento de la educación general para todos es un acierto que hay que apuntar en el haber de la Reforma. Pero en el debe va a quedar esta distinción entre graduados y «acreditados» que podría haberse evitado si no se hubiera cedido a la inercia estratificadora del sistema educativo y, entre otras, a la más concreta del profesorado de utilizar la obtención de títulos —o la amenaza de quedarse sin ellos— como «motivación» para el aprendizaje (Farriols, X.; Francí, J.; Inglés, M., 1993; p. 162-163).

La doble sortida al final de l'ESO ha plantejat, ja des de l'entrada en vigor de la LOGSE, problemes de dimensionament de l'oferta dels PGS que aquella llei va establir. En aquell moment es partia de la hipòtesi d'una taxa de graduació al voltant del 95 %, quan la realitat se situava 20 punts percentuals per sota i podia arribar al 30 % en determinades localitats o zones. Evidentment, l'exigència per bastir una oferta adequada és molt diferent en funció del nombre d'estudiants que no superen l'ESO. Si en l'actualitat, 2023, és evident que aquestes magnituds han evolucionat favorablement, per darrere queden tres dècades en què les evolucions posteriors dels PGS han hagut de créixer envoltats d'incerteses, una part de les quals és atribuïble al fet de ser l'única sortida possible per als «certificats» en una etapa del sistema educatiu que ja no és obligatòria.

Hi ha, finalment, una problemàtica ara mateix en creixement. En gairebé totes les entrevistes mantingudes amb motiu de l'elaboració d'aquest Informe s'assenyala l'increment de casos de joves que, havent superat l'ESO amb dificultats, s'inscriuen en un cicle formatiu de grau mitjà i l'abandonen a causa de la fragilitat de les seves competències bàsiques. I aleshores tampoc no poden acollir-se a un PFI perquè tenen el graduat en ESO. El problema, en aparença, podria ser la decisió de la tutora o tutor... que amb la millor intenció ha volgut afavorir l'estudiant. El problema de fons és haver de prendre decisions per evitar que l'alumnat redueixi sensiblement les seves expectatives de futur si se li nega la sortida «bona» de l'ESO.

Analitzant aquesta qüestió des d'una perspectiva més global, les conclusions són més preocupants: a efectes d'entrada en el mercat de treball, l'abandonament de l'FP de grau mitjà i del batxillerat implica que hi accedeixen persones sense cap qualificació professional. Una part d'aquest problema —que, evidentment, té arrels més profundes— podria haver-se evitat si la disjuntiva al final de l'ESO no fos tan dràstica i condicionés decisions ben intencionades que, a la llarga, tenen efectes no desitjats.

Un encaix feble en el sistema educatiu

Ser el calaix de sastre per als *desheretats* de l'ESO ha obligat els PFI —i tots els seus precedents— a fer front a dificultats i obstacles d'indole diversa. D'una banda, la definició més aviat etèria en les lleis educatives ha condicionat l'absència d'un debat aprofundit que permetés elaborar un marc conceptual sòlid per als PFI. Hi ha ajudat, també, l'escassíssim interès d'una immensa majoria de la comunitat educativa. Aquesta combinació de febleses conceptuals i legals ha fet evolucionar els PFI amb un marc conceptual compartit només per als qui, directament o indirectament, estaven implicats en la seva gestió, amb una base normativa feble, una ordenació acadèmica erràtica i, en definitiva, amb un encaix vulnerable en el sistema educatiu.

D'altra banda, les certificacions expedides pels PFI han tingut poc impacte en el mercat de treball. El fet de ser minoritàries i reflectir un nivell de qualificació bàsica, ha tendit a minimitzar el seu valor a efectes laborals. Per moltes experiències positives d'itineraris d'ocupació que hi hagi —que hi són—, queden reduïdes a casos d'èxit individuals que no aconsegueixen trencar un cert efecte d'invisibilitat si s'observa el mercat de treball des d'una perspectiva global. De fet, l'oferta de PFI encara té més a veure amb les capacitats dels centres que els imparteixen que amb la demanda dels perfils professionals que formen. Subvertir aquesta inèrcia no és una tasca gens fàcil: a la inèrcia dels centres educatius s'hi afegeix la tendència de les empreses a prioritzar els salaris baixos i a no implicar-se en la formació i qualificació dels joves que s'acullen als PFI. Hi ha excepcions notòries, és clar, en les quals caldrà recolzar-se per a creixements futurs, però la realitat majoritària és encara adversa.

Actualment hi ha un esforç remarcable —que cal aplaudir— de la Direcció general de Formació Professional per encabir els PFI en els mateixos circuits administratius i de gestió que la resta de la FP. Ho hem vist en analitzar els procediments de planificació de l'oferta, per exemple. També es pot verificar en altres aspectes com, per exemple, el fet que durant 2023 els estudiants dels PFI passaran a constar en el Registre d'Alumnes de Catalunya (RALC). Són petits passos que afavoreixen aquesta pertinença de ple dret al sistema educatiu que, ara com ara, encara es troba a faltar.

El model de finançament no aporta estabilitat

El finançament dels PFI no és, precisament, un cas en què s'hagin pogut ofegar els problemes amb diners. Hauria estat il·lusori pensar que una «peça» que no encaixa bé en el sistema educatiu rebria recursos que permetrien pal·liar aquest dèficit de base. Efectivament, no ha estat així.

Des de principis de segle, els recursos econòmics dels PFI han tingut tres fonts bàsiques: el Departament d'Educació, el SOC i les administracions locals. El Departament d'Educació i les administracions locals (hi incloem com a tal la Diputació de Barcelona des de finals de la primera dècada del segle) han finançat, amb les proporcions ja explicades, els PTT; el SOC va finançar en el seu moment les Cases d'Oficis (posteriorment esdevingudes programa FIAP) i els precedents del que actualment coneixem com a PIP autoritzats; i el Departament d'Educació, actualment, assumeix de manera íntegra el finançament del FIAP i dels PIP que es duen a terme en els seus instituts i subvenciona 49 PIP de centres i entitats privades.

És cert que la disposició de fons del SOC ha permès, durant molts anys, que l'oferta fos més àmplia. Però les disfuncions que creava no eren sostenibles: en primer lloc, perquè obligava a forçar la lògica d'uns fons que el SOC rebia per a finalitats similars però no iguals; en segon, i més important, perquè la convocatòria de subvencions a projectes homologats o autoritzats pel Departament d'Educació sempre havia de respectar els fluxos del finançament de l'administració laboral, que són substancialment diferents als de l'educativa: ras i curt, era freqüent que l'inici dels programes homologats es produís ben entrat el mes de novembre, moment en què s'havia resolt la convocatòria de subvencions. I, és clar, això feia perdre candidats que no s'esperaven a la confirmació de l'inici de curs.

El panorama actual presenta millores clares amb la simplificació del «model»: des de fa un parell d'anys, el Departament d'Educació és la principal font de recursos dels PFI i les administracions locals mantenen la seva aposta i aportació de recursos. S'ha prescindit de la convocatòria del SOC que acabem de comentar i, en tot cas, els PIP que el Departament d'Educació autoritza però no subvenciona —141 grups en total— solen recórrer als fons de programes diversos del SOC adreçats a joves. Així, malgrat que les tensions de calendari no se solucionen d'arrel, almenys l'inici d'activitats dels PIP autoritzats no depèn només d'una sola convocatòria.

Els avenços són clars, però perviuen dues incerteses rellevants:

- La primera és que tenir un 27 % del total de grups en la incògnita de si podran dur a terme la seva activitat és un llast molt gran per a l'estabilitat dels programes.
- La segona és que les aportacions de les administracions locals —senyaladament el milió d'euros que la Diputació de Barcelona aporta per als PTT i alguns PIP municipals— deriven de convenis i acords anuals. I mentre totes les parts mantenen el compromís —ha estat el cas fins ara i res no indica que estigui en qüestió—, no hi ha cap problema. Però no deixa de ser una baula feble de la cadena. Si a aquesta observació hi afegim que, en el cas de la província de Barcelona, les aportacions de la Diputació són estrictament voluntàries, la incertesa creix una mica més.

Una oferta en creixement, però amb problemes d'eficiència interna

En analitzar les dades estadístiques i les dades de gestió del Departament d'Educació hem constatat que el volum de l'oferta de PFI ha pres, en els darrers anys, una tendència positiva que l'encaminaria a estar en condicions de satisfer les necessitats de formació dels joves que no tenen el graduat de l'ESO. Persisteixen alguns desequilibris territorials en zones metropolitanes i en comarques amb baixa densitat de població i allunyades de les principals conurbacions del país. Caldrà fer-ne un diagnòstic precís i aplicar les mesures correctores que més convingui.

És cert que l'augment progressiu de la taxa de graduació a l'ESO i l'evolució de la demografia a mitjà termini —amb una minva de persones joves en el creixement vegetatiu— ajuden a augmentar la cobertura de l'oferta amb relació a la demanda possible. Però, com ja hem apuntat, aquestes són variables que els responsables dels PFI no poden controlar. De fet, l'IDESCAT preveu que el descens de joves en el creixement vegetatiu sigui compensat amb escreix pel creixement migratori, amb la qual cosa caldrà seguir amb molt de detall la concreció d'aquestes previsions per tal d'ajustar l'oferta de PFI. Però si l'esforç de l'oferta pública dels darrers anys es manté, condició indispensable, el vessant quantitatiu de l'oferta no sembla que hagi de constituir un problema clau dels PFI en l'actualitat.

Sí que ho són, per contra, les baixes taxes de graduació (un 57 % amb relació als estudiants matriculats) i una de les seves causes destacades: l'alt volum de les baixes que es produeixen al llarg de l'execució de cada programa (un de cada quatre alumnes ho deixa abans d'acabar el curs, sovint durant els primers mesos). Són xifres prou contundents que demanen a crits l'aplicació de mesures que les canviïn d'arrel.

No hem de caure en la inèrcia automortificant i endogàmica que massa sovint té la comunitat educativa amb relació als problemes que afecten l'educació: les causes principals de les baixes que es produeixen als PFI no ens semblen internes del sistema. A manca d'un estudi monogràfic rigorós al respecte, la hipòtesi més versemblant és que el gros de les baixes es produeix com a resultat d'ofertes de feina no qualificada o, també, provinent de l'economia informal. Són, per regla general, feines mal pagades però que als joves d'aquesta edat que han tingut una mala experiència en el seu itinerari educatiu o que necessiten ingressos per ajudar el seu entorn familiar els resulten indefugibles. La verificació d'aquesta hipòtesi situaria una bona part de la responsabilitat en el teixit empresarial i demanaria implicar-lo per bastir les solucions corresponents.

No ens atrevim a ser tan contundents en l'establiment d'hipòtesis que expliquin el fet que el 20 % d'alumnes que finalitzen un PFI no el superin. Les causes semblen, en tot cas, força diverses. Pot influir-hi el fet que la formació dual tingui encara poca presència en els PFI (i això els resti un atractiu indubtable), que algunes de les metodologies utilitzades, especialment en el mòdul general, encara arrossequin un cert deix acadèmic, que l'especialitat triada —a manca d'altres disponibles— no sigui la més adequada per a l'estudiant o dificultats diverses per a l'aprenentatge dels estudiants. Malgrat el cúmul d'experiències interessants que s'han endegat⁶ al voltant dels PFI —que assenyalen alternatives per vèncer aquests i altres obstacles—, és probable que la seva capacitat d'impregnar el conjunt dels programes encara demani temps per assentar-se.

Podem fixar-nos, també, en l'atractiu de les perspectives que s'obren en acabar un PFI i en els efectes que puguin tenir en la motivació dels seus beneficiaris. D'una banda, el fet que l'índex d'inserció laboral sigui del 23,28 % (incloent-hi el 4,35 % que estudien i treballen) i no tingui un efecte prou motivador per finalitzar el programa i superar-lo. En cap cas pretenem minimitzar els esforços fets per aconseguir els índexs esmentats: simplement en constatem la limitació com a estímul de la motivació dels estudiants.

D'altra banda, la continuïtat formativa sí que semblaria prou ben travada, especialment des de la publicació de la Resolució EDU/2638/2020, que estableix una via molt directa entre la superació d'un PFI i l'accés a l'FP de grau mitjà. La Resolució estableix l'equivalència entre la superació d'un PFI i la superació del curs de formació específic per a l'accés a l'FP de grau mitjà per a l'alumnat que reuneixi els requisits següents:

- a.** Haver superat el programa de formació i inserció.
- b.** Tenir 17 anys complerts l'any de finalització del programa de formació i inserció.
- c.** Haver superat el mòdul de formació en centres de treball o estar-ne exempt.

6. Consultables a <https://projectes.xtec.cat/pfi/>

- d. Haver obtingut un mínim de 4 punts, sobre 10, en cadascun dels àmbits per fer la mitjana. La nota final del curs serà la mitjana aritmètica de les qualificacions dels àmbits expressada amb 2 decimals, i el curs es considera superat si la qualificació final és de 5 punts o superior.

La transcendència de la Resolució caldrà valorar-la d'aquí a un cert temps, però d'entrada és clarament constatable que estableix, a efectes de la motivació de l'alumnat, un horitzó clar de continuïtat en un nou itinerari de formació, prou allunyat del model clàssic d'aprenentatge escolar que el perfil de l'alumnat que cursa un PFI sol rebutjar.

Una xarxa institucional poc aprofitada

Observada en el seu conjunt, la participació de les administracions locals en l'organització i promoció dels PFI a Catalunya no és gens menyspreable, al contrari. Molts ajuntaments intervenen en aquest àmbit amb major o menor intensitat. Aquesta intervenció inclou diferents accions: aportar informació sobre les necessitats i recursos existents al municipi, col·laborar en la difusió i informació de l'oferta local i, ja en un nivell superior, implicar-se directament en la seva organització, com és el cas dels PTT (i d'alguns PFI autoritzats d'iniciativa municipal), amb l'aportació de professorat contractat pels mateixos ajuntaments, invertint, així, recursos econòmics per a la provisió de places als PTT.

A les comarques barcelonines la Diputació té un paper rellevant en l'impuls, el suport i la coordinació de la intervenció de les administracions locals als PFI, que inclou des del suport econòmic fins a accions d'informació, orientació i acompanyament dels tècnics locals que treballen en aquest àmbit de l'educació juvenil.

Aquesta col·laboració de les administracions locals, tanmateix, no s'aprofita prou, segons manifesten els tècnics d'educació consultats. Tret de l'excepció molt rellevant dels PTT —model que en si mateix ja comporta una col·laboració estreta entre centres educatius i ajuntaments—, en general troben a faltar la informació necessària i detallada, personalitzada si convé, que permeti mesurar i proveir adequadament l'oferta de PFI al seu municipi. També pateixen sovint dificultats per coordinar les iniciatives locals d'intervenció amb aquest jovent amb el treball dels instituts públics i les escoles concertades. Des de la seva perspectiva, consideren que una major coordinació i treball cooperatiu entre el professorat dels centres i els serveis i tècnics locals implicats assoliria majors i millors resultats tant pel que fa a la definició, concreció i contingut de l'oferta local de places PFI com respecte als resultats d'aquests programes en termes de continuïtat formativa i d'inserció laboral.

En aquest sentit, valoren positivament el treball conjunt amb els centres educatius i els serveis de l'administració educativa, allà on existeix, però lamenten que aquest vingui determinat solament per la voluntat puntual de les persones implicades. Troben a faltar una actitud més decidida per part del DE en la transmissió d'informació i en la promoció i estímul de la col·laboració en el terreny entre els centres educatius i els serveis locals.

La participació dels ajuntaments en les xarxes de coordinació i seguiment creades pel DE podria aportar elements de millora en l'horitzó de la cooperació entre el món de l'educació secundària i les administracions locals. En qualsevol cas, sembla del tot necessari dotar de contingut normatiu la col·laboració entre ambdós actors i superar l'estadi actual d'iniciatives personalistes guiades amb la millor voluntat, però que no poden ser considerades en cap cas com a sistèmiques i permanents. El desplegament de la LEC (Llei d'Educació de Catalunya) i l'experiència dels anomenats «Plans educatius d'entorn» podrien facilitar l'assoliment d'aquest objectiu.

En definitiva, sense gaire propòsit inicial (excepte en el cas dels PTT), els PFI han anat constituint —de manera bastant informal— un àmbit de col·laboració entre l'administració educativa, els ajuntaments (i la DIBA) i, també, l'administració laboral. Però en no haver-hi al darrere una voluntat explícita de crear una xarxa de col·laboració entre institucions, el potencial es malbarata en bona part.

PROPOSTA DE MESURES I ACCIONS

Hem intentat, als apartats anteriors, fer una aproximació a les principals característiques i problemàtiques que defineixen i afecten els PFI. Sobre la base de l'anàlisi feta, en aquest apartat formularem propostes pensades per provocar canvis rellevants a curt termini i, alhora, definir un horitzó de millora a llarg termini que faci possible que els PFI compleixin la seva funció social i econòmica amb la màxima plenitud.

En les propostes de mesures i accions ometrem, inevitablement, la solució de problemàtiques molt concretes i específiques no pas perquè no les considerem transcendents, sinó per evitar una relació inacabable de propostes i mesures que tendirien a una dispersió de les propostes. Un exemple: no farem referències explícites a l'encaix de la gestió dels PFI en els procediments de l'administració educativa. No ho menyspreem: ben al contrari, per experiència pròpia sabem que en aquest àmbit hi ha petites «conquestes» que són imprescindibles. Cal insistir en les accions ja endegades en els darrers temps des de la DGFP. Però entrar en aquest tipus de detall ens apartaria, creiem, del focus en aquelles mesures i accions que tenen un impacte més determinant en la millora, la consolidació i la projecció dels PFI.

Una opció de formació professionalitzadora per als no graduats de l'ESO

En els darrers temps està prenent cos un cert corrent de pensament —i, també, d'opinió poc estructurada— que tendeix a assignar als PFI —i a l'FP de grau mitjà— una funció fonamentalment escolaritzadora. Des del nostre punt de vista, configurar els PFI només al voltant de l'escolarització seria tant com deixar-los buits de sentit i, com a conseqüència, negar als joves que finalitzen l'ESO sense graduar-se una via possible d'accés a la vida adulta i activa. Intentem explicar-ho.

D'entrada, que el vessant de l'escolarització hagi anat creixent en importància com a funció dels PFI no significa, necessàriament, que calgui cedir a aquesta tendència i renunciar al seu vessant professionalitzador. Una cosa no té a veure amb l'altra. Es tracta, simplement, de «registrar» el missatge que els seus usuaris i els seus entorns familiars estan enviant: que cal garantir una oferta suficient de PFI per evitar que els beneficiaris potencials es quedin literalment sense cap opció en acabar l'escolarització obligatòria. Però no ens diu res sobre el caràcter que hagi de tenir aquesta opció.

Tampoc no és cap argument sòlid recolzar-se en els índexs baixos d'inserció laboral o en el fet que la continuïtat formativa sigui, com hem constatat, la sortida majoritària dels qui finalitzen un PFI. Això, en tot cas, obliga a buscar activament la complicitat del teixit empresarial per potenciar els PFI —i aconseguir així compromisos per evitar ofertes de treball «prematures» a joves que cursen aquests programes— a desterrar la pràctica tan arrelada de prioritzar els baixos costos salarials per sobre de la qualificació professional i a extremar, en l'àmbit local, la detecció d'oportunitats d'inserció laboral per a joves amb una qualificació bàsica, que hi són.

Finalment, que es vulgui assegurar que tothom estudiï fins als 18 anys tampoc no és un argument vàlid de defensa de la funció exclusivament escolaritzadora dels PFI (i d'altres opcions professionalitzadores en la franja d'edats de 16 a 18 anys). Més aviat seria un argument en sentit contrari: si l'objectiu és retenir el màxim de joves en el sistema educatiu, una de les claus és que allò que aprenguin i la manera com ho aprenguin s'assembli poc al model clàssic d'aprenentatge del sistema educatiu. Un model que, a més, l'alumnat dels PFI sol rebutjar d'arrel.

Sovint, les alternatives que s'apunten tenen una forta presència d'accions d'Orientació i Acompanyament. No cal dir que són dos factors del tot necessaris: de fet, són una de les bases del PTT des de 1986, model que hem defensat al llarg d'aquest informe. Però les accions d'orientació i acompanyament, per si soles, no fan miracles en la motivació i implicació dels estudiants.

Aquests recursos són molt més eficaços si els programes aporten perspectives d'un itinerari formatiu nou i tenen un sentit clar en la trajectòria personal de cada alumne. Si l'horitzó s'ajusta a les seves necessitats familiars i socials i ofereix expectatives raonables d'inserció laboral i de vida adulta autònoma, la motivació en surt molt reforçada. El perfil d'estudiant que s'acull als PFI —i els que s'han acollit als programes que els han precedit— necessita un trencament dràstic amb la seva trajectòria en el sistema educatiu i orientar-se cap a un altre tipus d'aprenentatge que li permeti fer una primera entrada en la vida adulta amb eines suficients per començar a ser autònom. I això, en el cas dels PFI, només ho dona una perspectiva clarament professionalitzadora.

Tendir a la universalització de l'educació postobligatòria en el tram d'edats 16-18 volent mantenir els joves en el «clos segur» de l'escola està abocat al fracàs. Conformar-se a bastir alternatives que es refugien en l'endogàmia i es limiten a acomplir una funció de custòdia dels joves és, francament, dedicar esforços a una operació sense sortida que els primers que rebutjaran seran els mateixos joves. En una edat en què ja tenen la possibilitat, almenys legal, de treballar, la tendència ha de ser exactament la contrària: a partir dels 16 anys, qualsevol oferta educativa (sí, hi incloem també el batxillerat) ha de facilitar, poc o molt, formes diferents de combinació entre estudis i feina. En el cas dels PFI, aquest és un factor decisiu.

Una nova configuració dels Programes de Formació i Inserció

Malgrat totes les vicissituds experimentades en la seva trajectòria de tres dècades, els PFI han arribat a 2023 podent atendre en bones condicions els estudiants que s'hi acullen i, sobretot, essent una molt bona base sobre la qual bastir una alternativa que els continuï donant servei i que es consolidi definitivament com una de les opcions de l'educació postobligatòria.

Partint, doncs, de la situació actual, detallem les millores que caldria introduir per tal d'arribar a tenir una oferta de PFI òptima per a l'assoliment de les seves finalitats i ho complementem amb una proposta d'encaix en l'arquitectura del sistema educatiu.

Mesures per a la plena consolidació dels PFI

L'evolució a mitjà termini dels PFI s'hauria d'encaminar a:

- 1.** Culminar el procés d'encaix ple en el sistema d'FP. Això implica incloure'ls en els procediments de planificació i gestió de la resta de l'oferta d'FP: definició dels perfils professionals de referència, detecció de necessitats (tant des del punt de vista de l'ocupació com del de la demanda de formació), planificació de l'oferta, aplicació de programes d'innovació, etc. Aquest procés, combinat amb la consolidació del model de finançament, ha d'aportar l'estabilitat estructural que els PFI encara no tenen.
- 2.** Establir amb precisió els perfils professionals que serveixen de referència per definir l'oferta. En termes generals, serien els relacionats amb professions i ocupacions que es poden exercir amb una qualificació bàsica i que, per dir-ho amb traç molt gruixut, són professions que en bona part s'aprenen fent. Perfils que, en definitiva, s'associarien al 15 % de la població ocupada que no requerirà una qualificació mitjana o alta.
- 3.** Prioritzar una oferta més polivalent. Tractant-se de perfils d'auxiliar, hi ha moltes de les certificacions dels PFI excessivament específiques que, per tant, tenen dificultats per adaptar-se a les oportunitats que el mercat de treball pugui oferir. Aquesta especificitat és especialment sagnant en l'oferta en zones de baixa densitat de població, perquè sigui la que sigui l'oferta exclourà amb tota probabilitat totes les persones que no se sentin gens identificades amb aquell perfil o activitat.

Cal, doncs, treballar en funció de certificacions molt més polivalents, que marquin un camí cap a la indústria o als principals subsectors de serveis, però sense imposar en excés el «punt d'arribada». Certificacions que tinguin capacitat d'atracció dels joves

sense el graduat de l'ESO i que, alhora, mitjançant fórmules clàssiques com el tastet d'oficis, siguin adaptables a la realitat de les zones menys poblades. La RESOLUCIÓ EDU/148/2023, de 18 de gener, i el pla pilot que l'acompanya inicien una experiència interessant en aquesta línia que, creiem, caldria estendre i aprofundir.

Aquesta polivalència que reclamem no està renyida amb l'aprofitament d'oportunitats que puguin aparèixer en l'àmbit local. Si, com hem dit, l'horitzó principal dels PFI serà el 15 % de llocs de treball que requeriran una qualificació bàsica, la detecció d'oportunitats d'ocupació en l'àmbit local guanya importància. Dues experiències ja en marxa ho il·lustren bé: el perfil d'auxiliar d'Activitats Aqüícoles, ofertat a l'Institut d'Estudis Professionals Aqüícoles i Ambientals de Catalunya (IEPAAC), que fa possible índexs alts d'inserció laboral —a La Ràpita i per extensió al Montsià— i de continuïtat formativa en l'oferta del centre; o el perfil d'Auxiliar d'operacions en aeroports, en l'entorn d'El Prat de Llobregat, amb unes perspectives similars al cas de l'IEPAAC.

4. Preveure les accions d'orientació i acompanyament com un component indissociable de cadascun dels programes, en peu d'igualtat amb les accions de formació. Per dir-ho de manera una mica barroera: els qui han sortit de l'ESO sense el graduat no tenen clar què volen fer, però sí que saben què no volen fer. Sortir d'aquest bucle equipara la importància de les sessions dedicades a la formació amb les centrades en l'orientació. No cal dir que per a aquest tipus d'accions les administracions locals són aliades imprescindibles.

Generalitzar la formació dual com un dels trets distintius de l'oferta. Partint del percentatge baix que aquesta modalitat té actualment en els PFI, aquesta és una aposta ambiciosa però assolible si es planteja com un procés de creixement gradual. I la seva transcendència per a la consolidació —i ens atrevim a dir que fins i tot per a la viabilitat— dels PFI és gran. És, segurament, un dels atractius principals que poden tenir joves poc o gens identificats amb els valors preponderants del sistema educatiu.

Plantegem un procés de «dualització» que tingui el contracte de treball com a instrument fonamental que, si calgués, podria ser bonificat parcialment per l'administració pública. Un contracte de treball estableix amb més claredat les relacions entre empresa i estudiant/treballador i mostra amb tota claredat el compromís de l'empresa. Aquesta primera inserció en la vida laboral és per als joves una primera injecció d'autoestima i d'experiència. Per a les empreses té tots els avantatges sobradament coneguts de la formació dual, en aquest cas aplicats a perfils d'auxiliar que poden anar creixent professionalment amb la mateixa empresa.

5. Centrar plenament en l'Administració Educativa la responsabilitat del finançament, planificació, gestió i avaluació dels PFI, amb la col·laboració necessària —i prevista en el finançament del sistema— de les administracions locals per ajustar-se al territori i les seves especificitats.

Encaix en l'educació postobligatòria

Tenint en compte els requisits que hem definit, hi hauria dues opcions per incloure els PFI en l'arquitectura de l'educació postobligatòria: concebre'ls com a FP de grau bàsic o buscar una alternativa jurídica que permetés aplicar amb menys obstacles les mesures que hem detallat. Expliquem, a continuació, les raons que ens fan inclinar per la segona opció.

L'actual FP de grau bàsic és l'hereva de l'FP bàsica establerta per la LOMCE. Va néixer tacada d'una intenció segregadora poc dissimulada. Malgrat que posteriorment la LOMLOE hi ha introduït algunes mesures correctores i que la resta de comunitats autònomes de l'Estat espanyol l'hagin adoptat, ens sembla que continua presentant riscos excessius d'afavorir pràctiques segregadores, particularment en centres que no disposen d'una oferta consistent d'FP de grau mitjà i superior.

En el debat merament conceptual es pot defensar que cal un itinerari de formació professional que aculli els joves que a segon o tercer d'ESO ja mostren indicis clars de no poder arribar a l'obtenció del graduat per la «via ordinària». Però tot i que també en la discussió teòrica aquesta idea pot ser rebatuda, el problema principal sorgeix en el moment d'aplicar-la.

L'FP de grau bàsic no s'implanta, evidentment, en un sistema neutre i sense cap inèrcia marcada. Ho fa en uns centres educatius que han necessitat tres dècades per assimilar el canvi estructural que va significar l'establiment de l'ESO i que, tenint encara com a referent la doble sortida al final de l'ESO, és molt difícil que evitin les temptacions segregadores. Potser pot aportar bons resultats en un entorn en què l'FP iguali o superi —en la percepció social majoritària— el batxillerat com a via d'accés a l'educació superior. Això, amb tota probabilitat, ara com ara només podria ser cert, a l'Estat espanyol, al País Basc.

A més, l'FP de grau bàsic té el gran inconvenient que als 15 anys no es poden fer pràctiques, la qual cosa obliga a presències molt puntuals a les empreses (via tastets d'oficis o similars). Aquest fet també reforça una inèrcia excessivament escolar. El perill de reobrir la ferida de l'FP 1 de la LGE de 1970 —dos anys sense poder anar a treballar ni fer el BUP— és massa gran.

La Ley de Ordenación e Integración de la Formación Profesional (LOIFP) ofereix alternatives que poden facilitar la plena incorporació dels PFI en l'estructura de l'FP. Al seu article 73 preveu que es puguin dur a terme formacions postobligatòries de caràcter professional o equivalent. A aquest efecte, les administracions:

- a.** Deberán prever programas formativos para las personas mayores de 17 años que hayan abandonado prematuramente el sistema educativo sin alcanzar cualificación profesional alguna, dirigidos a posibilitar la obtención de una Acreditación, Certificado o Título de Formación Profesional que facilite su empleabilidad.
 - b.** Deberán organizar la colaboración con las administraciones y entidades locales y provinciales, así como organizaciones dedicadas a atender a los correspondientes colectivos (...)
 - c.** Preverán, en su caso, la suscripción de acuerdos con organizaciones y entidades para promover la consecución del nivel de educación secundaria postobligatoria.
- 2.** Las ofertas de programas específicos a que se refiere el apartado anterior deberán favorecer la adquisición de capacidades en un proceso de formación a lo largo de la vida, para lo cual podrán incorporar complementos de formación para la adaptación a las necesidades específicas del colectivo beneficiario.

Prèviament, en l'article 28, la llei organitza la tipologia de graus del sistema d'FP i n'identifica 5:

- a.** Grado A: Acreditación parcial de competencia.
- b.** Grado B: Certificado de competencia.
- c.** Grado C: Certificado profesional.
- d.** Grado D: Ciclo formativo.
- e.** Grado E: Curso de especialización.

No entrarem en tecnicismes que s'allunyarien de l'objectiu d'aquest apartat de propostes. En tot cas, l'essencial és que els Graus A, B i C donarien el joc suficient per definir certificacions que, unides a la normativa ja vigent a Catalunya, proporcionessin als qui superessin un PFI una certificació amb validesa laboral i acadèmica que els permetés iniciar una nova etapa allunyada del mal regust de la seva trajectòria prèvia en el món escolar. Evidentment, construir aquest catàleg nou de certificacions exigeix una tasca d'elaboració complexa que, n'estem segurs, està a l'abast dels serveis tècnics del Departament d'Educació. Aquesta alternativa vertebrada al voltant de les opcions que dona la LOIFP permetria assolir, de manera més adequada, la integració en el sistema d'FP que hem definit com a necessària per als PFI.

Xarxes de cooperació local, la clau de volta d'una nova etapa

L'estudi *Estat de la qüestió sobre els recursos existents en matèria de noves oportunitats educatives als municipis de la província de Barcelona* (document intern de treball de la Gerència de Serveis d'Educació de la Diputació de Barcelona, de 30 de juny de 2021) assenyala que:

Els recursos destacats són, majoritàriament, recursos de formació acadèmica i/o professionalitzadora. Concretament, **els PFI**, les escoles de formació de persones adultes o els centres i projectes innovadors de noves oportunitats, són els més destacats (*Op. Cit.*, p. 121).

Aquesta és la valoració recollida per part dels tècnics i responsables dels municipis que van participar en aquest estudi. En aquesta perspectiva cal incentivar l'ampliació de l'oferta de PFI tant pel que fa al nombre de places disponibles com en la seva extensió territorial, incloent-hi els municipis encara nombrosos que no disposen d'aquest recurs educatiu. Per aquest motiu convé integrar de manera efectiva i permanent els ajuntaments en les taules de planificació territorials, locals i comarcals. La seva participació pot millorar la informació general disponible, tant per part de l'administració educativa pel que fa a la detecció i definició de les necessitats de places com de l'administració local per millorar l'eficàcia de les seves accions en la prevenció i tractament de l'AEP.

La intervenció de les administracions locals té encara marge de millora pel que fa a la seva capacitat de combatre l'AEP. Aquest marge se centra en diversos aspectes clau:

- 1. Disposar de la informació personalitzada** per part de l'administració educativa —Departament i instituts— tant *ex ante*, és a dir abans de produir-se l'abandonament escolar, com *a posteriori*, quan ja s'ha produït.
- 2. Coordinar les accions de lluita contra l'AEP** que es realitzen des dels serveis locals amb els instituts, en especial amb els tutors del segon cicle d'ESO.
- 3. Desplegar conjuntament un treball col·laboratiu** entre centres educatius i serveis locals en aquest àmbit, que estableixi sinergies entre les accions internes en els centres i les externes en l'àmbit local d'atenció al jovent en AEP.
- 4. Coordinar de manera eficient la participació dels diferents serveis municipals:** Educació, Joventut, Promoció Econòmica, Ocupació, Serveis Socials. Aquesta coordinació és encara més important en les comarques amb menys població, en què cal establir amb la màxima precisió quines són les funcions que assumeixen els ajuntaments i quines han d'exercir els Consells Comarcals.

Per tal de fer-ho possible cal establir aliances permanents tant a nivell institucional com al mateix territori. En l'àmbit institucional, establint acords de cooperació estable entre el Departament d'Educació i les administracions locals que donin contingut concret als tres elements esmentats: Informació, Coordinació i Treball col·laboratiu. Al territori, creant una cooperació operativa concreta i permanent entre els centres d'educació i els serveis locals, entre el professorat i els tècnics locals implicats en la lluita contra l'AEP.

En un escenari com el descrit, el valor de l'aportació de les administracions locals augmentaria de manera destacada per tal com podrien aportar:

- ✔ Atenció a temps a persones en risc d'abandonament o que ja hagin abandonat.
- ✔ Derivació a programes locals actius:
 - Serveis socials, joventut, promoció econòmica, ocupació, etc.
 - Programes de formació diversos (especialment els del SOC adreçats a joves).
 - Serveis d'orientació professional (i acompanyament en general).
 - Altres recursos a nivell local que es poden posar a disposició de les persones amb dificultats d'inserció o amb necessitats de continuar la seva formació.
- ✔ La identificació dels sectors de producció potencial d'ocupació estable per als titulats de PFI. Es potenciaria l'anticipació als canvis en l'àmbit local: crisis i tancament d'empreses; arribada de col·lectius de nous nadius; temporalitat de les estades de famílies en funció de l'activitat econòmica de temporada de la ciutat...
- ✔ Seguiment a nivell local de les persones que segueixen aquests programes o s'acullen a aquests serveis.

L'exercici de totes aquestes funcions ha de tenir el finançament adequat: no per evident podem deixar de fer aquesta afirmació perquè en la trajectòria dels PFI s'ha oblidat gairebé sempre aquest factor decisiu. Aquesta és una necessitat que, per si sola, ja avalaria un acord estable entre l'administració educativa i les diputacions provincials que permetés garantir el finançament de les accions de les administracions locals que acabem d'enumerar.

Millorar la taxa de graduació

Com hem exposat, la reduïda capacitat de retenció de l'alumnat que s'hi inscriu, sumada al percentatge dels qui no abandonen però no superen el curs, és la feblesa principal dels PFI. En l'edició 2021-22, tots dos factors sumats comportaven només un 57,1 % d'alumnes que superaven el curs amb relació als inicialment matriculats. És un llast de consideració per a l'eficàcia de les mesures que eventualment es puguin prendre per millorar l'extensió dels PFI: si 4 de cada 10 alumnes no arriben a superar el curs, és molt evident que qualsevol ampliació de places no tindrà els efectes esperats.

Algunes de les mesures i accions proposades fins ara haurien de contribuir a limitar l'abandonament i afavorir la superació del curs: més polivalència dels perfils en oferta, amb certificacions més atractives per als joves, més formació dual amb l'increment de la relació amb empreses que això representa, més orientació professional, plenament integrada en el model curricular, la col·laboració amb les administracions com a factor imprescindible, etc.

A més, hi ha algunes mesures complementàries que reforçarien la millora de la taxa de graduació dels PFI. Les enumerem breument:

- ✔ Establir un programa consistent de beques per fer front a despeses derivades de la realització d'un PFI, molt assenyaladament les que ocasiona la mobilitat.
- ✔ Els augments d'oferta que reclamem hauran de tenir molt present el factor territorial i servir per corregir els desequilibris que hem identificat en aquest Informe. Les petites correccions podrien limitar els efectes que les dificultats d'accés puguin tenir en les baixes que es produeixen.
- ✔ Encara que sigui de manera gradual, es podria recuperar la ràtio de 15 alumnes per grup, que havia caracteritzat els PFI i els seus precedents fins que, ja fa uns quants anys, va passar a ser de 17 alumnes per grup. Aquesta lleugera reducció pot facilitar una atenció més personalitzada, molt important per a aquest perfil d'estudiants.
- ✔ Encarregar a les administracions locals —amb el finançament que correspongui— la definició d'itineraris formatius que vinculin de manera coherent els PFI amb les ofertes derivades dels programes que el SOC adreça als joves. Per a una part del col·lectiu que s'acull als PFI, aquesta idea d'itinerari pot tenir un efecte molt positiu en la seva motivació per a l'aprenentatge.
- ✔ Potenciar la participació de centres que imparteixen PFI en iniciatives i programes d'abast europeu que obrin noves perspectives tant al professorat com a l'alumnat. Una possibilitat seria la iniciativa ALMA (Aim, Learn, Master, Achieve)⁷ o, evidentment, una presència més consistent dels PFI en les accions d'àmbit internacional que gestiona la Direcció general de Formació Professional del Departament d'Educació.
- ✔ Intensificar l'excel·lent difusió d'experiències que ja es fa des de Nodes PFI.⁸

Són totes mesures i accions que es poden gestionar en paral·lel i que contribuirien a l'increment de l'eficiència interna dels PFI.

7. <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1549&langId=en>

8. <https://projectes.xtec.cat/pfi/>

Estabilitzar el sistema de finançament i mantenir el creixement de l'oferta

Partim de la base que els PFI són l'oferta de formació professionalitzadora per als qui no es graduen a l'ESO i que, com a tal oferta, formen part del conjunt d'FP inicial. El finançament ha de venir de l'administració educativa i s'ha incorporar anualment en el pressupost de la Generalitat. El finançament ha de ser estable i aquesta és la manera d'aconseguir-ho.

L'estabilitat del finançament hauria de servir a curt termini —curs 2023-24— per donar continuïtat al creixement de grups d'oferta pública ja registrats per als dos cursos anteriors. Caldria, almenys, assegurar un creixement anual de 25 grups públics (425 places) durant els propers cinc anys. Aquest seria el ritme necessari per tal d'acostar-se a la suficiència de l'oferta garantint, també, que la major part és oferta pública i no està, com a tal, sotmesa a l'atzar de la pervivència d'entitats del sector privat.

En paral·lel, caldria igualment augmentar el nombre de PIP autoritzats que reben subvenció. En l'actualitat aquesta subvenció la reben 49 empreses i entitats que imparteixen PIP autoritzats, cosa que deixa un total de 141 grups (el 27 % del total de grups de PFI) havent de trobar altres vies de finançament, amb la inestabilitat i les interferències en els processos d'inscripció que això representa. Proposem incrementar la subvenció del Departament d'Educació en 20 grups anuals durant els propers 5 anys. Aquesta mesura, combinada amb l'augment paral·lel de grups públics, permetria bastir una oferta suficient a tot Catalunya. I ho faria complint amb el requisit d'estabilitat financera que els PFI necessiten.

Promoure el debat sobre la doble sortida de l'ESO

Hem mostrat com, des de la nostra mirada, la possibilitat d'acabar l'ESO sense obtenir-ne el graduat es basa en una lògica perversa i es troba en l'origen de totes les tribulacions sobre la naturalesa i l'evolució dels PGS / PQPI / PFI. No estem defensant, aclarim-ho, una única titulació que doni accés indiscriminat a totes les opcions de l'educació post-obligatòria. Optaríem per una sola titulació que inclogués les opcions a què pot acollir-se cada estudiant en funció del nivell competencial, de coneixements, etc., assolit.

Però més enllà de les posicions que es puguin defensar en aquest debat, el que ens sembla imprescindible és fer-lo. Altrament, continuar amagant el cap sota l'ala i no plantejar debats, per incòmodes que puguin arribar a ser, ens sembla una manera com qual-sevol altra de perpetuar tabús que, al capdavall, tenen efectes nocius en el funcionament del sistema educatiu.

BIBLIOGRAFIA

- Báscones, R.** (1995): *Programes de garantia social : l'última oportunitat?* Barcelona: ICE-SCP-Horsori.
- Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya i Consell de Cambres de Comerç de Catalunya:** *Inserció laboral dels ensenyaments professionals* (edicions 2009, 2021 i 2022). Barcelona.
- Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya** (2022): *Documents per a l'organització i la gestió dels centres. Programes de formació i inserció: desenvolupament i aplicació 07/06/2022*. Barcelona.
- European Commission, Directorate-General for Employment, Social Affairs and Inclusion** (2022): *ALMA: Aim-Learn-Master-Achieve. Active inclusion initiative for integrating disadvantaged Young people not in education, employment or training (NEETs) through mobility. Manual of Guidance*. Brussel·les.
- Farriols, X.; Francí, J. i Inglés, M.** (1993): *La Formación Profesional en la LOGSE. De la ley a su implantación*. Barcelona: ICE-Horsori.
- Francí, J.** (2013): *Formació Professional: nou cicle, qüestió de voluntats*. Barcelona, Fundació Catalunya-Europa.
- Gerència de Serveis d'Educació, Diputació de Barcelona** (2021): *Estudi d'estat de la qüestió sobre els recursos existents en matèria de noves oportunitats educatives als municipis de la província de Barcelona*. Barcelona.
- Servei de programes de qualificació i iniciació professional, Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya** (2020): *Pla de transició al treball (PTT): Una modalitat de programes de formació i inserció (PFI) Guia d'organització i funcionament Curs 2020-2021*. Barcelona.
- Servei de Programes de Qualificació i Iniciació Professional, Departament d'Educació** (2022): *PFI: Programes de formació i inserció. Guia d'organització i funcionament. CURS 2022-23*. Barcelona.

ZERO
ABANDONAMENT